

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Náklady nalézacího řízení sporného

Diplomová práce

Lucie Kuchaříková

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Dita Melicharová, Ph.D.

Praha, srpen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 8.srpna 2009

Lucie Kuchaříková

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Druhy nákladů řízení	3
2.1 Obecně	3
2.2 Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců	4
2.3 Soudní poplatek	6
2.4 Osvobození od soudního poplatku.....	12
2.5 Ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců	15
2.6 Náklady důkazů	16
2.7. Tlumočné	21
2.8. Odměna za zastupování, je-li zástupcem advokát, notář, nebo patentový zástupce.....	23
2.9. Náhrada za daň z přidané hodnoty.....	29
2.10. Odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře, odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje	30
2.11 Další druhy nákladů řízení.....	30
3. Placení nákladů řízení	31
4. Náhrada nákladů řízení	34
5. Rozhodování o nákladech řízení.....	39
6. Moderační právo soudu	43
7. Náklady odvolacího řízení	45
8. Náklady řízení o mimořádných opravných prostředcích	47
9. Náklady řízení podle části páté občanského soudního řádu	49
10. Adekvátnost a problematika stanovení výše některých druhů nákladů řízení ..	50
11. Závěr	56
Seznam použité literatury	59
Costs of proceedings with respect to contested civil cases	61

1. Úvod

Aby mohlo soudní řízení plnit svůj účel, jímž je zabezpečení ochrany subjektivních práv a právem chráněných zájmů, potřebuje dostatečné materiální zabezpečení. Nezbytné výdaje, zabezpečující činnost soudní soustavy, nese stát a tvoří součást státního rozpočtu. Jedná se o náklady na stavbu a provoz soudních budov, náklady spojené se zřizováním a udržováním soudního aparátu, náklady na materiálně-technické vybavení soudních budov, platy soudců, soudních úředníků aj. Financováním této oblasti stát zajišťuje existenci a činnost soudní moci, jako jednu ze složek státní moci.

Během soudního řízení vznikají další náklady, které nesou jejich účastníci, případně další osoby zúčastněné na řízení a stát.

Účastník řízení, bez ohledu na to, zda svým protiprávním jednáním vyvolal porušení či ohrožení práva, nebo se takovému protiprávnímu jednání prostřednictvím soudního řízení brání, musí vynaložit určité výdaje spojené s tímto řízením. Náklady vznikající účastníkům jsou soudní poplatek, hotové výdaje, ztráta na výděлку, odměna advokáta apod. Náklady vznikají i osobám zúčastněným na řízení a státu. U těchto subjektů půjde zejména o náklady důkazů.

Přístup k soudnímu řízení bez nutnosti jakýchkoli výdajů s sebou nese riziko jeho zneužívání (zbytečného či svévolného souzení, sudičství). Proti takovým případům by měla právní úprava nákladů řízení působit preventivně.¹

Účelem nákladů řízení je ovšem i sankcionovat účastníka řízení, který svým protiprávním chováním zapříčinil obranu práv a právem chráněných zájmů druhé strany prostřednictvím soudního řízení. Škůdce tedy zásadně ponese povinnost nahradit náklady řízení, které takto vzniknou. Do sankční funkce se promítá jedna ze základních zásad občanského práva – nemo turpitudinem suam alegare potest.

¹ A. Winterová a kol.: Civilní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha 2008, str. 330

2. Druhy nákladů řízení

2.1 Obecně

Náklady řízení jsou upraveny v občanském soudním řádu, ve třetí hlavě třetí části. Pojem nákladů řízení není zákonem vymezen, o.s.ř. se omezuje pouze na demonstrativní výčet jejich druhů v § 137. Tento paragraf stanoví, že náklady řízení jsou zejména hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře a jeho hotové výdaje, odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty a odměna za zastupování, přičemž odměna za zastupování patří k nákladům řízení, jen je-li zástupcem advokát nebo notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného zákonem č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti. K nákladům řízení náleží též odměna za zastupování, je-li zástupcem patentový zástupce. Pro její určení se užije obdobně právní předpis, jímž jsou stanoveny odměny a náhrady advokátům za poskytování právních služeb.

Výčet příkladmo uvádí druhy nákladů, které vnikají účastníkům řízení, vedlejším účastníkům řízení, zástupcům účastníků² a vedlejších účastníků, dalším osobám zúčastněným na řízení a státu, resp. soudu, jakožto organizační složce ČR.

Náklady řízení (ve smyslu ustanovení § 137 o.s.ř.) nemusí být účastníkem občanského soudního řízení vynaloženy vždy v době po jeho zahájení nebo do jeho pravomocného skončení. Musí však být placeny v bezprostřední souvislosti s tímto řízením. Nelze do nich zahrnovat náklady vynaložené na zaslání stejnopisu žaloby žalovanému nebo návrhu na zahájení řízení ostatním účastníkům řízení podle § 79

² Zástupcem účastníka se rozumí zákonný zástupce, zmocněnec nebo opatrovník

odst. 3 věty druhé, náklady spojené s předžalobními upomínkami nebo náklady vzniklé při pokusu o mimosoudní vyřešení sporu.³

Za náklady řízení ve smyslu ustanovení § 137 o.s.ř. nelze již považovat částky, které byly zaplacený na náhradu nákladů řízení podle pravomocného soudního rozhodnutí, jež pak bylo zrušeno na podkladě dovolání. Povinnost soudu rozhodnout podle § 243d odst. 1 o.s.ř. v novém rozhodnutí znovu i o nákladech původního řízení zahrnuje jen rozhodnutí o skutečných nákladech původního řízení a nikoli o tom, co bylo na tyto náklady již zaplaceno.⁴

2.2 Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců

Hotové výdaje účastníků řízení a jejich zástupců upravuje vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. Těmito výdaji se rozumí poštovné, jízdné, stravné a nocležné. Soud při určování výše náhrady hotových výdajů vychází ze zvláštních právních předpisů, případně z nákladů, které účastníku prokazatelně vznikly.

Do nákladů řízení se zahrnuje veškeré jízdné a místní přepravné, které účastníci vynaložili na dopravu do místa, kde se koná řízení. Nárok na jízdné má pouze účastník, který nebydlí nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná, nebo je předvolán z místa, kde se dočasně zdržuje. Oproti tomu se místní přepravné hradí i účastníku, který bydlí nebo pracuje v místě, kde se řízení koná, použije-li místního veřejného dopravního prostředku. Při použití veřejného hromadného dopravního prostředku se hradí výše skutečných, účelných a hospodárně vynaložených výdajů. Účastník nebo jeho zástupce může vykonat cestu vlastním motorovým vozidlem. Pokud tak učiní s předchozím souhlasem soudu, bude mu poskytnuta náhrada podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce a vyhláška

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 28. 12. 1983, sp. zn. 3 Cz 69/83

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 31.5. 1988, sp. zn. 1 Cz 35/88

č. 357/2007 Sb., kterou se pro účely poskytování cestovních náhrad mění sazba základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stanoví průměrná cena pohonných hmot. Účastníku náleží náhrada za každý kilometr jízdy a náhrada výdajů za spotřebovanou pohonnou hmotu.

Jestliže je účastník stížen těžkou tělesnou chorobou nebo vadou, či potřebuje z jiných závažných důvodů průvodce, tvoří nutná vydání průvodce a jeho ušlý výdělek součást hotových výdajů účastníka.

Stravné a nocležné upravuje ve svém § 176 zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Stravné činí 58 – 165 Kč za kalendářní den, dle délky pracovní cesty.

Výše náhrady hotových výdajů zákonného zástupce účastníka, nebo jeho zástupce, který není advokátem, ustanoveného opatrovníka a svědka se řídí stejnými pravidly jako náhrada hotových výdajů účastníků.

Náhrada hotových výdajů advokáta a notáře je upravena nikoliv ustanoveními jednacího řádu pro okresní a krajské soudy, ale vyhláškou č. 177/1996 Sb., podle níž náleží advokátu náhrada hotových výdajů účelně vynaložených v souvislosti s poskytnutím právní služby. Jsou jimi zejména soudní a jiné poplatky, cestovní výdaje, poštovné, telekomunikační poplatky, znalecké posudky a odborná vyjádření, překlady, opisy a fotokopie. Tyto výdaje je klient povinen advokátovi uhradit, má však právo požadovat jejich dokladování. Advokát se ovšem může též s klientem dohodnout na přiměřené paušální částce jako náhradě veškerých nebo některých hotových výdajů, jejichž vynaložení se předpokládá v souvislosti s poskytnutím právní služby. Existuje-li taková dohoda, klient při vyúčtování nemůže požadovat specifikaci hotových výdajů, a naopak, advokát nemůže požadovat náhradu hotových výdajů, o něž byla dohodnutá částka překročena. Jestliže není dohodnuto o výši cestovních nákladů jinak, platí pro ně stejná úprava jako pro cestovní náklady účastníků.

Advokátu náleží i náhrada za promeškaný čas, jestliže se jednání před soudem nekonalo, aniž byl advokát včas vyrozuměn, bylo odročeno bez projednání věci nebo se opozdilo o více než třicet minut, taktéž poskytoval-li advokát právní služby v místě, které není jeho sídlem nebo alespoň bydlištěm (za zmeškaný čas se zde považuje doba strávená cestou do místa poskytování služeb a zpět). Výše

náhrady za promeškaný čas může být stanovena i ve smlouvě. Pokud tomu tak není, náleží advokátu 100 Kč za každou započatou půlhodinu. Jestliže se jedná o čas zmeškaný v důsledku odročení jednání bez projednání věci nebo proto, že se jednání vůbec nekonalo, náleží advokátu náhrada ve výši jedné poloviny mimosmluvní odměny. Bylo-li jednání odročeno nebo se nekonalo z důvodů spočívajících na straně klienta advokáta a advokátovi byly tyto důvody známy alespoň dva dny před termínem jednání, náleží mu náhrada ve výši jedné čtvrtiny mimosmluvní odměny.

Náhrada hotových výdajů notáře v souvislosti s poskytováním právní pomoci se řídí stejnou úpravou jako náhrada hotových výdajů advokáta, neboť vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví ve svém § 18 odkazuje na úpravu obsaženou v advokátním tarifu.

2.3 Soudní poplatek

Soudní řízení v České republice podléhá soudnímu poplatku. Soudní poplatek představuje na jedné straně určitý příspěvek účastníků do státního rozpočtu na činnost soudů. Na druhé straně je i jistou překážkou proti zbytečnému nebo šikanóznímu sudičství.⁵

Právní normou upravující tuto problematiku je zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích. Soudní poplatky se vybírají za řízení před soudy České republiky, za jednotlivé úkony prováděné soudy a úkony prováděné správou soudů.

Podle § 2 zákona o soudních poplatcích jsou poplatníky poplatku:

- navrhovatel (navrhovatelé), není-li dále stanoveno jinak,
- účastníci smíru uzavřeného ve smírčím řízení,
- žalovaný (žalovaní) uplatňující svá práva vzájemným návrhem,

⁵ A. Winterová a kol.: Civilní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde, Praha 2008, str. 333

- fyzická nebo právnická osoba, jíž se týká provedení zápisu v obchodním rejstříku, o kterém rozhodl soud v řízení zahájeném bez návrhu,
- právnická osoba v řízení zahájeném bez návrhu, ve kterém soud rozhodl o zrušení nebo likvidaci právnické osoby nebo o jmenování likvidátora právnické osoby,
- ve věcech správního soudnictví je poplatníkem poplatku za řízení ten, kdo podal žalobu (popř. jiný návrh, kterým se zahajuje řízení) nebo kasační stížnost,

Je-li žalobce v řízení od poplatku osvobozen a soud jeho návrhu vyhověl, zaplatí podle výsledku řízení poplatek nebo jeho odpovídající část žalovaný, nemá-li proti žalobci právo na náhradu nákladů řízení nebo není-li též od poplatku osvobozen. Tuto povinnost však žalovaný nemá v řízení o rozvod nebo o neplatnost manželství nebo o určení, zda tu manželství je či není. Tuto povinnost nemá žalovaný též v řízení o zrušení, neplatnosti nebo neexistenci registrovaného partnerství. Totéž platí obdobně pro žalobce, kterému soud v řízení ustanovil opatrovníka jako účastníku, jehož pobyt není znám nebo jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině. Poplatková povinnost žalobce v takovém případě zaniká uložením povinnosti zaplatit poplatek žalovanému.

V dalších stupních řízení je odvolatel poplatníkem soudního poplatku za řízení před odvolacím soudem a dovolatel za řízení před dovolacím soudem.

Zákon o soudních poplatcích dále uvádí, že poplatníkem poplatku za úkon je navrhovatel úkonu, za vyhotovení stejnopisů podání a příloh i ten, kdo nepředložil podání s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami, ač byl k jejich předložení soudem vyzván.

V případě, že vznikne povinnost zaplatit soudní poplatek více poplatníkům, platí jej společně a nerozdílně.

Jestliže řízení ve věcech obchodního rejstříku nebo řízení o jmenování likvidátora právnické osoby bylo zahájeno bez návrhu proto, že statutární orgán poplatníka, případně osoba, na kterou v odpovídajícím rozsahu přešla působnost statutárního orgánu, bez zbytečného odkladu nepodal návrh na zahájení řízení, ručí za zaplacení poplatku tento statutární orgán nebo tato osoba. Je-li statutárních orgánů více nebo tvoří-li statutární orgán více osob, ručí za zaplacení poplatku

společně a nerozdílně. To platí obdobně pro osobu, na kterou v odpovídajícím rozsahu přešla působnost statutárního orgánu.

Pravidla pro určení příslušnosti soudu v rozhodování o soudních poplatcích jsou následující; ve věcech poplatků za řízení rozhoduje soud, který je věcně a místně příslušný k projednání a rozhodnutí věci v prvním stupni. O poplatcích za řízení před odvolacím soudem a dovolacím soudem rozhoduje soud, který rozhodl o věci v prvním stupni. Pokud ovšem vznikne poplatníkovi povinnost zaplatit poplatek v souvislosti s odvolacím nebo dovolacím rozhodnutím o věci samé nebo v souvislosti s odvolacím nebo dovolacím rozhodnutím, jímž se řízení končí, rozhoduje ve věcech soudních poplatků soud prvního stupně, nerozhodl-li o nich odvolací nebo dovolací soud. Ve věcech poplatků za úkony rozhoduje soud nebo správa soudu, které mají úkon provést.

Poplatková povinnost v případě poplatku za řízení vzniká podáním žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení, podáním odvolání, dovolání nebo kasační stížnosti, ve vyrovnacím řízení uložením povinnosti zaplatit poplatek v souvislosti s rozhodnutím, jímž soud prohlásí vyrovnání za skončené, schválením smíru ve smírčím řízení, uložením povinnosti zaplatit poplatek v souvislosti s rozhodnutím soudu o návrhu na nařízení předběžného opatření a v ostatních případech uložením povinnosti zaplatit poplatek v souvislosti s rozhodnutím soudu o věci samé. Jde-li o poplatek za úkon, vzniká povinnost zaplatit poplatek sepsáním podání do protokolu u soudu, nebo podáním návrhu na provedení úkonu.

Výše soudních poplatků je stanovena Sazebníkem, který je přílohou zákona o soudních poplatcích. Sazba poplatku za řízení je stanovena pevnou částkou nebo procentuálně. U procentuální sazby je základem pro výpočet výše poplatku cena předmětu řízení vyjádřená v penězích. Sazby poplatků za úkony jsou pak stanoveny výhradně částkou pevnou. Poplatek podle sazebníku je vybírán nejvýše v částce 1 000 000 Kč. Základem procentního poplatku je cena předmětu řízení vyjádřená peněžní částkou, není-li stanoveno jinak. Cena příslušenství předmětu řízení tvoří základ poplatku pouze tehdy, je-li příslušenství samostatným předmětem řízení. Pokud je v návrhu na zahájení řízení uplatňováno více peněžitých plnění, je základem poplatku jejich součet. Peněžitá plnění, pro která je

stanovena rozdílná sazba poplatku, jsou však samostatným základem poplatku. U opětujících se peněžitých plnění je základem procentního poplatku cena odpovídající součtu všech opětujících se plnění. Pro peněžité plnění na dobu neurčitou, včetně plnění požadovaného do okamžiku zaplacení jiného peněžitého plnění, na dobu života nebo na dobu delší než 5 let, je základem poplatku pětinasobek ceny ročního plnění. Jestliže nelze stanovit základ poplatku tímto způsobem, bude základem poplatku částka 15 000 Kč. Pro nepeněžité plnění, jejichž peněžní hodnotu pro účely určení základu poplatku stanoví sazebník, platí přiměřeně pravidla pro určení základu u peněžitých plnění.

Je-li základ poplatku vyjádřen v cizí měně, vypočte se procentní poplatek ze základu poplatku přepočteného na českou měnu podle kursu vyhlášeného Českou národní bankou platného k prvnímu dni kalendářního měsíce, v němž je poplatek splatný nebo v němž soud vydá rozhodnutí o povinnosti zaplatit poplatek. Pro přepočet měn, jejichž kurs Česká národní banka nevyhlašuje, se použije kurs USD k této měně vyhlášený ústřední nebo jí na roveň postavenou bankou státu, v němž platí přepočítávaná měna. Platnost tohoto použitého kursu měn je poplatník povinen prokázat soudu dokladem získaným prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí.

Základ poplatku se zaokrouhluje na celá sta korun dolů a vypočtený procentní poplatek ze základu se zaokrouhluje na celé desítky korun nahoru.

Výše poplatku za návrh za zahájení řízení s alternativním nebo eventuálním petitem se stanoví podle návrhu, který je uváděn jako první v pořadí. Jsou-li pro řízení podle jeho předmětu stanoveny v Sazebníku rozdílné sazby poplatku, poplatky podle těchto sazeb se sčítají. Rozšíří-li se předmět řízení po podání návrhu na zahájení řízení, po podání odvolání před odvolacím soudem nebo po podání dovolání před dovolacím soudem, je poplatník povinen poplatek doplatit. Bylo-li zčásti zastaveno řízení před prvním jednáním, sníží soud zaplacený poplatek o odpovídající část.

Poplatek je splatný vznikem poplatkové povinnosti. Jestliže poplatková povinnost vznikne v souvislosti s rozhodnutím ve vyrovnacím řízení, jímž soud prohlásí vyrovnání za skončené, schválením smíru ve smírčím řízení, rozhodnutím

o návrhu na nařízení předběžného opatření nebo v souvislosti s rozhodnutím soudu ve věci samé, je poplatek splatný do 3 dnů od právní moci rozhodnutí. Rozhodnutí o schválení smíru může stanovit splatnost delší. Rozšíří-li poplatník návrh na provedení úkonu nebo rozšíří-li se předmět řízení po podání návrhu na zahájení řízení, po podání odvolání před odvolacím soudem nebo po podání dovolání před dovolacím soudem, doplatí poplatník poplatek ve lhůtě a za podmínek stanovených výše.

Soudní poplatek se platí na účet soudu, který je věcně a místně příslušný k projednání a rozhodnutí věci v prvním stupni. Tento soud poplatky nejen vybírá, ale také vyměřuje, poplatky zaplacené v nižší než předepsané výši doměřuje a nezaplacené poplatky vymáhá. Poplatky do výše 5000 Kč lze platit kolkovými známkami vydávanými Ministerstvem financí ČR. Ostatní poplatky se platí na účty zřízené Českou národní bankou jednotlivým soudům. Finanční prostředky získané výběrem soudních poplatků jsou příjmem státního rozpočtu.

Poplatek za řízení je splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovolání nebo kasační stížnosti. V případě, že není zaplacen, vyzve soud poplatníka k jeho zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí. Obsahem výzvy je i poučení o zastavení řízení v případě nezaplacení poplatku ve stanovené lhůtě. Po marném uplynutí této lhůty soud řízení zastaví. Jestliže je věc předložena k rozhodnutí o odvolání a odvolací soud zjistí, že nebyl zaplacen poplatek splatný podáním odvolání, vyzve poplatníka, aby ve lhůtě, kterou mu určí, zaplatil poplatek soudu, jež rozhodoval věc v prvním stupni. Po doručení výzvy vrátí věc tomuto soudu s pokynem, aby ji znovu předložil po zaplacení poplatku. Soud prvního stupně je výzvou odvolacího soudu vázán a po marném uplynutí v ní určené lhůty řízení zastaví. V řízení před dovolacím soudem se postupuje obdobně.

Soud řízení pro nezaplacení poplatku nezastaví, jestliže:

- začal jednat ve věci samé,
- vznikla povinnost zaplatit poplatek účastníku, kterému soud v řízení ustanovil opatrovníka, protože jeho pobyt není znám nebo jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině,

- existuje nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by poplatníku mohla vzniknout újma, a poplatník ve lhůtě určené soudem sdělí okolnosti, které toto nebezpečí osvědčují, a doloží, že bez své viny nemohl dosud soudní poplatek zaplatit. O splnění podmínek rozhodne soud usnesením,
- došlo k rozšíření návrhu na zahájení řízení v téže věci, nebo rozšířil-li poplatník odvolání nebo dovolání poté, co soud začal jednat o věci samé.

Ve zmíněných případech bude rozhodnuto o povinnosti poplatek zaplatit spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí.

Usnesení o zastavení řízení z důvodu nezaplacení poplatku zruší soud, který usnesení vydal, pokud poplatek bude zaplacen ve věcech správního soudnictví před nabytím právní moci usnesení a v ostatních případech uplynutím lhůty k odvolání proti tomuto usnesení. Po nabytí právní moci usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení poplatku, poplatková povinnost zaniká.

Není-li zaplacen splatný poplatek za úkon ani ve lhůtě stanovené ve výzvě příslušného soudu nebo příslušné správy soudu k jeho zaplacení, úkon se neprovede a stane se neúčinným, i když poplatník později poplatek zaplatí. O této skutečnosti musí být poplatník ve výzvě poučen. Poplatková povinnosti zaniká dnem, kdy se stal návrh na provedení úkonu neúčinným.

Ustanovení zákona o správě daní a poplatků upravující zvýšení, penále, úrok z prodlení nebo úrok za dobu posečkání s placením poplatku se u soudních poplatků neuplatňují.

Soud poplatek vrátí, jestliže byl zaplacen osobou, která k tomu nebyla povinna. V případě, že poplatník zaplatí na poplatku více, než byl povinen, soud přeplatek vrátí, bez ohledu na to, zda bylo placeno na účet soudu, nebo formou kolkových známek. Přeplatek se nevrací, nepřesahuje-li částku 50 Kč. Poplatek bude vrácen i tomu, kdo jej zaplatil na základě nesprávné výzvy nebo nesprávného rozhodnutí soudu, kterým mu bylo zaplacení poplatku uloženo. V tomto případě o vrácení poplatku rozhoduje soud, který výzvu nebo rozhodnutí vydal. Současně rozhodnutí o povinnosti platit poplatek zruší.

Poplatek splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovolání, nebo kasační stížnosti je soud povinen vrátit, jestliže bylo řízení zastaveno před prvním jednáním ve věci. V případě, že bude řízení zastaveno jen z části, soud vrátí poplatníku přeplatek takto vzniklý. Soud vrátí z účtu soudu zaplacený poplatek i tehdy, bylo-li řízení zastaveno po vydání platebního rozkazu pro zpětvzetí návrhu, k němuž došlo nejpozději v poslední den lhůty k podání odporu nebo námitek proti platebnímu rozkazu, elektronickému platebnímu rozkazu nebo evropskému platebnímu rozkazu. Po podání odporu nebo námitek se poplatek vrátí, bylo-li řízení zastaveno před prvním jednáním. Bylo-li řízení zastaveno jen zčásti, vrátí soud poplatníkovi přeplatek na poplatku resp. odpovídající část poplatku.

Bylo-li řízení o rozvod manželství zastaveno nebo byl-li vzat návrh na zahájení řízení zpět nejpozději před vydáním rozhodnutí soudem prvního stupně, vrátí soud z účtu soudu zaplacený poplatek v plné výši. Byl-li návrh na zahájení řízení o rozvod manželství vzat zpět po vydání rozhodnutí soudu, které nenabýlo právní moci, aniž bylo podáno odvolání, vrátí soud z účtu soudu polovinu poplatku. Obdobné platí v řízení o zrušení, neplatnosti a neexistenci partnerství.

Jestliže věc byla po zaplacení poplatku nebo po vydání usnesení, kterým byla stanovena povinnost poplatek zaplatit, postoupena jinému příslušnému soudu, vrací přeplatek nebo jeho odpovídající z účtu tento soud.

Poplatek ani přeplatek nelze vrátit po uplynutí 10 let od konce kalendářního roku, v němž byl zaplacen.

2.4 Osvobození od soudního poplatku

Nepřiměřená tvrdost zákona, která by při důsledném zpoplatnění soudního řízení mohla být i překážkou v přístupu k soudu, je zmírněna existencí právního institutu osvobození od soudního poplatku. Ten zohledňuje sociální poměry účastníka a obecný zájem odůvodňující zproštění poplatkové povinnosti.

V opačném případě by bylo účastníkům, jejichž majetková situace je nepříznivá a tudíž si nemohou dovolit platit soudní poplatky a ostatní náklady řízení, znemožněno uplatňovat svá práva u soudu, čímž by bylo porušeno právo garantované v čl. 36 Listiny základních práv a svobod, podle něžž má každý právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestanného soudu či jiného orgánu. Jednotlivé případy osvobození od soudních poplatků upravuje zákon č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích, vyhláška č. 72/1993 Sb., o osvobození na úseku soudních poplatků, vyhláška č. 117/1998 Sb., o osvobození od soudních poplatků, vyhláška č. 5/1999 Sb., o osvobození některých druhů poplatných úkonů od soudních poplatků v důsledku přírodních živelních pohrom, jakož i další právní předpisy.

Osvobození od soudních poplatků můžeme rozlišovat na věcné, osobní a individuální. Věcné a osobní osvobození vyplývá přímo ze zákona o soudních poplatcích. Tento zákon zmocňuje Ministerstvo financí po dohodě s Ministerstvem spravedlnosti upravit věcné nebo osobní osvobození zvláštním předpisem. O individuální osvobození účastníků a vedlejších účastníků u nichž to odůvodňují jejich poměry rozhoduje soud podle § 138 o.s.ř.

Věcné osvobození znamená, že dané řízení soudnímu poplatku vůbec nepodléhá. Osvobození tohoto druhu se týká především věcí, o kterých se rozhoduje v rámci řízení nesporných. Jejich výčet obsahuje § 11 zákona o soudních poplatcích a výše zmíněné předpisy.

Na základě osvobození osobního jsou od poplatku osvobozeny pouze určité subjekty, samo řízení pak od soudního poplatku osvobozeno není. Mezi subjekty osvobozené od soudního poplatku patří především Česká republika a státní fondy, nadace nebo nadační fondy ve věcech nadačního rejstříku, obecně prospěšné společnosti a někteří navrhovatelé v řízeních nesporných. Přesný výčet je opět uveden v zákoně o soudních poplatcích.

Individuální osvobození upravuje o.s.ř. v § 138. Předseda senátu může přiznat účastníkovi zcela nebo zčásti osvobození od soudních poplatků, jestliže to odůvodňují poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Nerozhodne-li předseda senátu jinak, vztahuje se

osvobození na celé řízení a má i zpětnou účinnost; poplatky již zaplacené před rozhodnutím o osvobození se nevracejí.

Osvobození od nákladů řízení je možno podle § 138 o.s.ř. přiznat účastníku, nebo vedlejšímu účastníku pouze na návrh. Žádost je možné podat až do doby pravomocného skončení řízení. Účastník může požádat o osvobození v plném rozsahu, z části, jen pro část řízení nebo jen pro některé úkony. O možnosti účastníka požádat o osvobození od soudních poplatků je soud povinen účastníka poučit, není-li účastník zastoupen advokátem nebo notářem.

Osvobození od soudních poplatků je možno přiznat fyzickým osobám, fyzickým osobám, které jsou podnikateli, právnickým osobám, obcím a krajům. Při rozhodování o osvobození od soudních poplatků soud bere v úvahu celkové majetkové poměry žadatele, výši soudního poplatku a náklady dokazování. U fyzických osob přihlíží k jejich sociálním poměrům, u právnických osob a fyzických osob, které jsou podnikateli může brát v potaz i povahu jejich podnikatelské činnosti, solvenci, strukturu majetku apod.

Jestliže účastník věrohodně prokáže své poměry rozhodné pro posouzení důvodnosti jeho žádosti, soud osvobození od soudních poplatků zcela, zčásti, na část řízení, pro některé soudní poplatky nebo pro některé úkony přizná. Není ovšem možné přiznat osvobození od soudních poplatků, jestliže účastník svévolně nebo zřejmě bezúspěšně uplatňuje nebo brání své právo.

Rozhodnutí o osvobození od soudních poplatků se vztahuje na celé řízení, není-li stanoven rozsah užší (částečné osvobození, osvobození na část řízení, některé poplatky, některé úkony). Návrh na osvobození podaný v dovolacím řízení neplatí pro řízení před soudem prvního a druhého stupně následující po zrušení napadeného rozhodnutí dovolacím soudem.

Předseda senátu přiznané osvobození odejme, a to i se zpětnou účinností, jestliže se do pravomocného skončení řízení ukáže, že poměry účastníka osvobození neodůvodňují, nebo poměry účastníka neodůvodňovaly osvobození již v době jeho přiznání.. *Soud může přiznané osvobození od soudních poplatků odejmout jen ve dvou případech: jednak tehdy, jestliže došlo ke změně poměrů u osvobozeného a následkem této změny přestává být osvobození odůvodněné*

a jednak tehdy, když soud dodatečně zjistí, že poměry účastníka byly již v době přiznání osvobození jiné, než z jakých vycházel soud při přiznání osvobození. Jestliže však poměry účastníka byly řádně zjištěny a nedošlo k jejich změně, není možné jednou přiznané osvobození odejmout proto, že soud změnil hodnocení těchto poměrů. Při stejných poměrech účastníka, které byly zjištěny při přiznání osvobození, je soud svým původním rozhodnutím vázán.⁶

O návrhu na osvobození od soudních poplatků rozhoduje soud usnesením. Proti usnesení, kterým nebylo návrhu na osvobození zcela vyhověno nebo kterým bylo rozhodnuto o odnětí osvobození, je přípustné odvolání. Legitimován k podání odvolání je pouze ten, kdo o osvobození požádal, nebo ten, komu bylo osvobození odňato.

Dojde-li v průběhu řízení k singulární nebo univerzální sukcesi, přiznané osvobození od soudních poplatků na procesní nástupce účastníka nepřechází. Po právním nástupci nelze požadovat, aby dodatečně doplatil soudní poplatky, ohledně kterých původnímu účastníku řízení poplatková povinnost nevznikla.

2.5 Ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců

Ušlý výdělek účastníků upravuje vyhláška č. 37/1991 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy v § 29 odst. 2, 3, 4.

Nemůže-li účastník z důvodu účasti na soudním jednání konat práci, poskytne mu zaměstnavatel pracovní volno bez náhrady mzdy. Ztráta na výdělku účastníka, který je v pracovním poměru, v poměru obdobném pracovnímu poměru nebo v pracovním vztahu, tvoří průměrný výdělek vypočtený podle zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku. Výši průměrného výdělku prokáže účastník potvrzením svého zaměstnavatele, ve

⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 7. 4. 1971, sp. zn. 1 Cz 18/71

kterém bude uvedeno, zda a jakou částku zaměstnavatel srazí za dobu nepřítomnosti v práci, a zda účastník může nastoupit do práce na zbytek směny.

Pokud účastník není v pracovním poměru, v poměru obdobném pracovnímu poměru nebo v pracovním vztahu, ale je výdělečně činný, podkladem pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku bude tvořit částka, vypočtená dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ze základu daně z příjmu fyzických osob, dělená počtem pracovních hodin stanovených zákoníkem práce připadajících na týž kalendářní rok. Výši základu daně z příjmu prokazuje účastník posledním platebním výměrem orgánu vykonávajícího správu daně, jež předcházela dni, kdy je nárok na náhradu uplatňován. Není-li možné výši ztráty na výdělku prokázat tímto způsobem, přísluší účastníku náhrada za ztrátu na výdělku za hodinu v částce odpovídající výši minimální mzdy za hodinu podle nařízení vlády o minimální mzdě, nejvýše však osminásobek této částky za jeden den.

Je-li účastníkem řízení osoba stížená těžkou tělesnou chorobou nebo vadou, která vyžaduje přítomnost průvodce, bude součástí nákladů řízení i ušlý zisk tohoto průvodce.

V případech zákonného zastoupení se bude výše ušlého výdělku zákonného zástupce řídit stejnými pravidly jako u samotného účastníka.

2.6 Náklady důkazů

Náklady důkazů představují zejména svědečné, znalečné, finanční úhrada za vydání potvrzení nebo odborného vyjádření a výdaje osob, kterým soud uložil při dokazování nějakou povinnost.

Soud může při dokazování uložit povinnosti i jiným osobám, než účastníkům řízení. Nejčastěji půjde o povinnost předložit listinu, nebo potřebný předmět, za účelem provedení důkazu listinou nebo ohledáním věci.

Svědectví

Každá fyzická osoba, která není účastníkem řízení, je povinna se dostavit na předvolání k soudu a vypovídat jako svědek. Fyzické osoby, které mají vypovídat o okolnostech, týkajících se právnické osoby a nastalých v době, kdy byly jejími statutárními orgány nebo členy těchto orgánů, jsou povinny dostavit se na předvolání k soudu v řízení, jehož účastníkem je tato právnická osoba (§ 126a odst.1 o.s.ř.)

Svědci a fyzické osoby podle § 126a (dále jen svědci) mají právo na svědecké, kterým se rozumí náhrada hotových výdajů a ušlého zisku.

Hotové výdaje zahrnují především jízdné, stravné, nocležné, případně nutná vydání průvodce a jeho ušlý výdělek.

Nárok na jízdné má svědek pouze tehdy, jestliže nebydlí nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná, nebo je předvolán z místa, kde se dočasně zdržuje. Svědkovi se hradí skutečné, účelně a hospodárně vynaložené cestovní výdaje veřejným hromadným dopravním prostředkem. Použití vlastního motorového vozidla je v zásadě možné, ovšem jen s předchozím souhlasem soudu. V tomto případě bude svědkovi náležet náhrada podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce a vyhlášky č. 357/2007 Sb., kterou se pro účely poskytování cestovních náhrad mění sazba základní náhrady za používání silničních motorových vozidel a stanoví průměrná cena pohonných hmot. Nevyžádá-li si svědek předchozí souhlas soudu k použití vlastního motorového vozidla, soud mu uhradí náklady pouze do výše hodnoty jízdného hromadným dopravním prostředkem. V případě, že svědek použije navíc místní veřejný dopravní prostředek, bude mu uhrazeno i toto jízdné. Místní přepravné se hradí i svědkovi, který bydlí, nebo pracuje v místě, kde se řízení koná, jestliže použije místního veřejného hromadného přepravního prostředku.

Výše stravného a nocležného je stanovena v § 176 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Nemůže-li svědek pro účast na soudním řízení konat práci, poskytne mu zaměstnavatel pracovní volno bez náhrady mzdy. Ušlý výdělek se stanoví ve výši průměrného výdělku vypočteného podle zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku a prokazuje se potvrzením zaměstnavatele. U svědka, který není v pracovním poměru nebo v poměru obdobném pracovnímu poměru, ale je výdělečně činný se výše ušlého výdělku stanoví způsobem uvedeným v § 29 odst. 3 jednacího řádu pro okresní a krajské soudy.

Právo na svědečné musí být svědkem uplatněno u soudu, který jej k výslechu předvolal, v prekluzivní lhůtě tří dnů od výslechu nebo ode dne, kdy bylo svědkovi oznámeno, že k výslechu nedojde. O nároku na svědečné a o následcích jeho pozdního uplatnění musí být svědek soudem poučen.

Znalečné

Znalečné zahrnuje odměnu za podání posudku a náhradu nákladů účelně vynaložených v souvislosti s podáním znaleckého posudku.

Odměna se stanoví podle stupně odbornosti potřebného k provedení úkonu a podle množství účelně vynaložené práce hodinovou sazbou. Je-li znalecký posudek vzhledem k okolnostem případu mimořádně obtížný, může být v odůvodněných případech odměna zvýšena až o 20 procent.

Odměna může být také přiměřeně krácena, jestliže úkon nebyl proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě, popřípadě úplně odepřena, jestliže půjde o zvlášť závažný případ nekvalitního provedení znaleckého úkonu. Snížení odměny připadá v úvahu i u často se opakujících jednoduchých znaleckých posudků, zejména při provádění zkoušek pomocí speciálního zařízení nebo laboratorního postupu. Stanovená odměna se zvyšuje o částku odpovídající dani z přidané hodnoty, kterou je znalec povinen z odměny odvést podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

Účelně vynaložené náklady jsou zejména cestovní výdaje, náhrada ušlé mzdy při předvolání k soudu, znalcem uhrazené náklady, které vznikly organizaci použitím přístrojů, jiných zařízení a materiálů, věcné náklady a náklady spojené s přibráním pracovníků pro pomocné práce. Jestliže znalec přibral konzultanta, má nárok na náhradu nákladů s tím spojených za podmínky, že soud, který jej znalcem ustanovil, s přibráním konzultanta vyslovil souhlas. *Na náhradu nákladů spojených s přibráním konzultanta má znalec právo jenom v případě, že soud vyslovil souhlas s jeho přibráním. Tento souhlas lze udělit i dodatečně, a to i v rozhodnutí, kterým se rozhoduje o náhradě nákladů spojených se znaleckým posudkem.*⁷

Cestovní výdaje se znalci hradí podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce a vyhlášky č. 357/2007 Sb. Na náhradu mzdy má znalec nárok za dobu strávenou při jednání u soudu, včetně čekací doby a doby strávené na cestě k soudu a zpět, kryje-li se s jeho pracovní dobou. Výše náhrady odpovídá výši průměrného výdělku vypočteného dle ustanovení zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě. Vůči zaměstnavateli, u něhož je znalec v pracovním poměru, nemá při předvolání k soudu nárok na náhradu mzdy. Nárok na náhradu mzdy musí znalec uplatnit za stejných podmínek jako svědek.

Předseda senátu rozhoduje o výši znalečného bez zbytečného odkladu po podání znaleckého posudku. Novelou o.s.ř. bylo stanoveno, že je znalečné třeba vyplatit nejpozději do dvou měsíců od právní moci usnesení o přiznání znalečného. Tato novela by měla vyřešit problém s vyplácením znalečného a omezit průtahy při vyplácení znalečného, které dostávali znalci průměrně po uplynutí půl roku po podání znaleckého posudku.

⁷ Zpráva o úrovni znaleckého dokazování u soudů a státních notářství, občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Cpj 161/79, schváleno usnesením pléna Nejvyššího soudu ČSR dne 23.12. 1980, sp. zn. Pls 3/80

Nároky osob, kterým soud uložil při dokazování povinnost

Osoby, kterým soud uložil při dokazování nějakou povinnost a nejsou zároveň účastníky řízení nebo vedlejšími účastníky řízení, mají při náhradě nákladů, které jim v souvislosti s tímto vznikly, stejný nárok jako svědci. Těmito povinnostmi budou zejména: povinnost dostavit se ke znalci, předložit mu potřebné předměty, podat nutná vysvětlení, podrobit se lékařskému vyšetření, popřípadě zkoušce krve, anebo něco vykonat či snášet, je-li to třeba k podání znaleckého posudku; sdělit soudu na dotaz skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí; povinnost předložit listinu potřebnou k důkazu apod.

Tyto osoby musí svůj nárok uplatnit za týchž podmínek jako svědci. Svůj nárok tedy musí uplatnit do tří dnů ode dne splnění povinnosti, nebo do tří dnů ode dne, kdy jim bylo sděleno, že od splnění povinnosti bylo upuštěno.

O svém nároku, o podmínkách jeho uplatnění a o následcích zmeškání lhůty musí být osoby, kterým soud uložil při dokazování povinnost poučeny.

Rozhodnutí

O svědečném, o znalečném a o nárocích osob, kterým soud uložil nějakou povinnost, se rozhoduje usnesením. Ve věcech, ve kterých soud v první instanci rozhoduje v senátu, v odvolacích a dovolacích řízeních, je vydává pouze předseda senátu. Rozhodováním o svědečném a znalečném může být předsedou senátu pověřen i vyšší soudní úředník nebo asistent soudce.

Soud je povinen vydat rozhodnutí o svědečném, o znalečném nebo o nárocích osoby, které byla soudem uložena povinnost, neprodleně. Oprávněným osobám nelze náhrady vyplatit, nebylo-li o nich pravomocně rozhodnuto.

Proti usnesení o svědečném a o nároku osoby, které byla soudem uložena povinnost není přípustné odvolání. Odůvodnění není nutnou součástí usnesení. Usnesení není nutné přítomným osobám doručovat, bylo-li vyhlášeno.

Proti usnesení soudu prvního stupně o znalečném je odvolání přípustné. Odvolání může podat znalec, účastník řízení nebo vedlejší účastník řízení. Jestliže soud zcela vyhoví požadavku na přiznání znalečného, není třeba takové usnesení odůvodňovat, neprojeví-li s ním žádný z účastníků nesouhlas.

Po právní moci rozhodnutí, jímž bylo přiznáno svědečné, znalečné nebo nárok osobě, které byla uložena při dokazování povinnost, soud osobám přiznané plnění vyplatí. To neplatí tehdy, jsou-li oprávněné osoby výdělečně činné v pracovním poměru nebo v poměru obdobném pracovnímu poměru a byla jim v rámci nároků přiznána náhrada mzdy. Náhradu mzdy přiznanou soudním rozhodnutím vyplácí zaměstnavatel oprávněných osob. Soud zaměstnavateli vyplacenou náhradu mzdy nahradí, ledaže by zaměstnavatel úhradu nepožadoval.

2.7. Tlumočné

Tlumočnickou činnost vykonávají tlumočníci zapsaní do seznamu tlumočnicků. Osoby nezapsané do seznamu tlumočnicků mohou být v řízení před státními orgány, tedy i před soudy, ustanoveny tlumočnicky jen výjimečně, a to tehdy, mají-li potřebné odborné předpoklady pro to, aby provedly tlumočnický úkon a které s ustanovením vyslovily souhlas, není-li pro některý jazyk tlumočnick do seznamu zapsán, nemůže-li tlumočnick zapsaný do seznamu úkon provést, nebo jestliže by provedení úkonu tlumočnickem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

Seznamy znalců a tlumočnicků vedou krajské soudy, v jejichž obvodu má tlumočnick trvalé bydliště. Ústřední seznam znalců a tlumočnicků vede ministerstvo spravedlnosti.

Tlumočnicki jsou povinni vykonávat tlumočnickou činnost osobně, řádně a ve stanovené lhůtě. Jestliže to vyžaduje povaha věci, je tlumočnick oprávněn přibrat konzultanta k posuzování zvláštních dílčích otázek. Tím není dotčena odpovědnost tlumočnicka ani v oné části překladu, o níž bylo konzultováno.

Tlumočník je povinen provést tlumočnický úkon, ledaže by bylo lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnost o jeho nepodjatosti. Jakmile se tlumočník nebo některý z účastníků řízení dozví o skutečnostech, pro které má být tlumočník vyloučen, oznámí to neprodleně soudu, jímž byl ustanoven. Tento o jeho vyloučení z tlumočnického úkonu rozhodne.

Tlumočník má za provedení překladu právo na odměnu a náhradu hotových výdajů. Výše odměny tlumočníka a náhrada jeho hotových nákladů se stanoví podle vyhlášky č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících.

Odměna se stanoví podle stupně odbornosti potřebného k provedení úkonu a podle množství účelně vynaložené práce. Odměna může být zvýšena o 10 – 50 procent za tlumočení projevů zvláště náročných na přesnost nebo odbornost, za tlumočení z afrických nebo asijských jazyků, nebo z důvodů jiné náročnosti, zejména bylo-li uloženo úkon provést spěšně, v den pracovního klidu, v noci, nebo ve svátek. Soud je oprávněn odměnu přiměřeně krátit, jestliže úkon nebyl proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě. V tomto případě může být odměna snížena až na polovinu a půjde-li o zvláště závažný případ nekvalitního provedení úkonu, může být odepřena úplně. Odměna se zvyšuje o částku odpovídající dani z přidané hodnoty, kterou je tlumočník povinen z odměny odvést podle zákona č. 35/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

Tlumočník má dále právo na úhradu nákladů, které účelně vynaložil v souvislosti s tlumočnickým úkonem. Jsou jimi zejména cestovní výdaje a náhrada ušlé mzdy při předvolání ke státnímu orgánu. Náhrada hotových výloh se poskytuje tlumočnickovi na základě předložených dokladů.

Jestliže tlumočník přibral konzultanta, má nárok na náhradu nákladů s tím spojených jen tehdy, jestliže soud, který jej tlumočnickem ustanovil, s přibráním konzultanta vyslovil souhlas.

Vůči organizaci, u níž je tlumočník v pracovním poměru, nemá při předvolání ke státnímu orgánu nárok na náhradu mzdy.

Odměnu a náhradu nákladů je tlumočník povinen vyúčtovat zároveň s provedením tlumočnického úkonu. Její výši určí soud.

Soud o tlumočném rozhoduje usnesením. Usnesení, kterým soud plně vyhověl požadavku tlumočnicka na přiznání tlumočného, není třeba odůvodňovat, nevyjádří-li žádný z účastníků řízení nesouhlas. Proti usnesení je přípustné odvolání, které může podat některý z účastníků řízení, vedlejších účastníků řízení nebo sám tlumočnick. Proti rozhodnutí odvolacího soudu není dovolání přípustné.

2.8. Odměna za zastupování, je-li zástupcem advokát, notář, nebo patentový zástupce

Odměna za zastupování patří k nákladům řízení pouze tehdy, je-li zástupcem advokát nebo notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného zákonem č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) anebo patentový zástupce v rozsahu oprávnění stanoveného zákonem č. 237/1991 Sb. o patentových zástupcích.

Novela občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. upřesnila, že odměna za zastupování patří do nákladů řízení jen tehdy, je-li zástupcem advokát nebo notář v rozsahu svého oprávnění, čímž odstranila pochybnost, která vznikala v souvislosti s uplatňováním odměny tzv. podnikovými právníky. Nejvyšší soud se ještě před touto novelou vyjádřil k otázce poskytování odměny za právní pomoc následovně:

Odměna za právní pomoc, kterou účastník zaplatil osobě, která není advokátem, nepatří mezi náklady řízení uvedené v § 137 občanského soudního řádu a soud nemůže účastníkovi přiznat jejich náhradu.⁸

Výše odměny za zastupování se stanoví pro řízení v jednom stupni podle sazeb stanovených paušálně ve vyhlášce č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při

⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze z 28. 2. 1994, sp. zn. 1 Cdo 47/93

rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení. Odměnu, náhradu hotových výdajů a náhradu za promeškaný čas advokátů upravuje vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů z poskytování právních služeb (advokátní tarif). Vzájemný vztah mezi advokátem a jeho klientem je nutno posuzovat podle příslušných ustanovení advokátního tarifu. Vyhláškou č. 484/2000 Sb. se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení, tzn. soud tento právní předpis aplikuje tehdy, kdy přiznává klientovi advokáta jako účastníku řízení právo na náhradu nákladů proti jinému účastníkovi řízení.

Odměna notáře za poskytování právních služeb je upravena vyhláškou č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví (notářský tarif). Ten ve svých ustanoveních odkazuje na advokátní tarif pro účel určení náhrady hotových výdajů spojených s poskytováním právní pomoci a ve věcech určení výše odměny za zastupování při rozhodování o náhradě nákladů řízení soudem na vyhlášku o paušálních sazbách.

Advokátní tarif stanoví, že se odměna advokáta za poskytování právních služeb řídí primárně jeho smlouvou s klientem. Výše smluvní odměny není nijak omezena. Etický kodex České advokátní komory⁹ ve svém článku 10 požaduje, aby byla přiměřená a nebyla ve zřejmém nepoměru k hodnotě a složitosti věci. Teprve tehdy, jestliže není odměna takto určena, řídí se ustanoveními advokátního tarifu o odměně mimosmluvní. Při stanovení nákladů řízení, jejichž náhrada se klientovi přizná rozhodnutím soudu, se výše odměny advokáta určí podle ustanovení o mimosmluvní odměně, není-li vyhláškou o paušálních sazbách stanoveno jinak.

Smluvní odměna je ujednáním mezi advokátem a klientem o částce, za niž bude právní služba poskytnuta, nebo o způsobu určení její výše. Smluvní odměna může být sjednána také podle počtu hodin, nebo jiných časových jednotek. Při takovémto ujednání náleží advokátu dohodnutá sazba časové odměny za každou

⁹ Usnesení představenstva České advokátní komory, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex); Věstník č. 1/1997 ze dne 31.10.1996

započatou časovou jednotku. Jestliže advokát ve smlouvě odhadl celkovou výši časových jednotek, je povinen klienta upozornit, a to písemně, na její případné podstatné překročení. V opačném případě se nemůže domáhat zaplacení té části odměny, o kterou byl původní odhad její výše překročen.

Výše mimosmluvní odměny se stanoví podle sazby mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby a podle počtu úkonů právní služby, které advokát ve věci vykonal. Za správu majetku náleží odměna ve výši 10 procent ročního příjmu ze spravovaného majetku, nejméně však 1 000 Kč.

Sazba mimosmluvní odměny za jeden úkon právní služby je odvozena z tarifní hodnoty a činí:

do 500 Kč	300 Kč
500 - 1 000 Kč	500 Kč
1 001 – 5 000 Kč	1 000 Kč
5 001 – 10 000 Kč	1 500 Kč
10 001 – 200 000 Kč	1500 Kč a 40 Kč za každých započatých 1000 Kč o které hodnota převyšuje 10 000 Kč
200 001 – 10 000 000 Kč	9 100 Kč a 40 Kč za každých započatých 10 000 Kč, o které hodnota převyšuje 200 000 Kč
přes 10 000 000 Kč	48 300 Kč a 40 Kč za každých započatých 100 000 Kč, o které hodnota převyšuje 10 000 000 Kč

Za tarifní hodnotu se považuje výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva a jejich příslušenství v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká. Za cenu práva se považuje jak hodnota pohledávky, tak i závazku. Pokud je předmětem právní služby opakující se plnění, stanoví se tarifní hodnota součtem hodnot těchto plnění. Nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit

v penězích nebo lze-li ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, považuje se za tarifní hodnotu částka 5 000 Kč. Ve věcech určení, zda tu je právní vztah nebo právo, určení neplatnosti právního úkonu, žalob na projev vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku právního úkonu, zřízení nebo zrušení věcného břemene, osobnostních práv, nájmu nebytových prostor, žalob, kasačních stížností a dalších právních věcí projednávaných podle soudního řádu správního a ústavních stížností se za tarifní hodnotu považuje částka 25 000 Kč.

Ve věcech osobnostních práv, ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku podle právních předpisů o hromadných informačních prostředcích, a ve věcech vyplývajících z uplatňování práv a povinností podle právních předpisů o ochraně osobních údajů nebo podle právních předpisů o ochraně průmyslového a jiného duševního vlastnictví se za tarifní hodnotu považuje částka 50 000 Kč.

Vzhledem k tomu, že mimosmluvní odměna je stanovena za jeden právní úkon, obsahuje advokátní tarif též výčet úkonů právní služby. Jsou jimi zejména:

- převzetí a příprava zastoupení na základě smlouvy o poskytnutí služeb
 - právní porada s klientem, je-li klientovi zástupce nebo ustanoven soudem
 - další porada s klientem přesahující jednu hodinu
 - písemné podání soudu týkající se věci samé
 - účast na jednání před soudem, a to každé započaté dvě hodiny
 - sepsání právního rozboru věci
 - jednání s protistranou, a to každé započaté dvě hodiny
 - návrh na předběžné opatření
- odvolání, dovolání, návrh na obnovu řízení, stížnost proti rozhodnutí o návrhu na obnovu řízení
- sepsání listiny o právním úkonu

Mimosmluvní odměna ve výši jedné poloviny přísluší advokátu za tyto úkony:

- návrh na předběžné opatření, dojde-li k němu po zahájení řízení
- návrh na opravu odůvodnění rozhodnutí, na odstranění následků zmeškání lhůty

- odvolání proti rozhodnutí, pokud nejde o rozhodnutí ve věci samé a vyjádření k takovému odvolání
- ve věcech výkonu rozhodnutí – za první poradou s klientem, včetně převzetí a přípravy zastoupení, sepsání návrhu na zahájení řízení, vyjádření k návrhu, zastupování při jednání a sepsání odvolání proti rozhodnutí
- účast při jednání, při kterém došlo pouze k vyhlášení rozhodnutí

Nastane-li případ mimořádně obtížného úkonu právní služby, může advokát zvýšit mimosmluvní odměnu až na trojnásobek. Bude tomu tak zejména v případech použití cizího práva, cizího jazyka či úkonů časově náročných. Podobně může advokát mimosmluvní odměnu až o jednu polovinu snížit. Provádí-li advokát společné úkony pro dvě nebo více osob, bude jeho mimosmluvní odměna snížena o 20 procent za každou zastupovanou osobu.

Jak již bylo výše z zmíněno, soud při rozhodování o náhradě nákladů určí výši odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem v občanském soudním řízení podle sazeb stanovených ve vyhlášce o paušálních sazbách. Sazby odměn se odvozují od peněžité částky nebo z ceny jiného penězi ocenitelného plnění, které jsou předmětem řízení, nebo podle druhu projednávané věci. V sazbě jsou již zahrnuty všechny úkony právní služby provedené advokátem nebo notářem s výjimkou odměny za úkony, která patří k nákladům řízení, o jejichž náhradě soud rozhoduje podle § 147 o.s.ř. (zaviněné náklady).

Výše sazby odměn v řízení prováděném podle části třetí o.s.ř., ve věcech, v nichž je předmětem řízení zaplacení peněžité částky nebo jiné penězi ocenitelné plnění, činí sazba odměny:

do 1000 Kč	4 500 Kč
1 000 – 5 000 Kč	6 000 Kč
5 001 – 10 000 Kč	9 000 Kč
10 001 – 200 000 Kč	9 000 Kč a 17 % z částky přesahující

	10 000 Kč
200 001 – 10 000 000	41 300 Kč a 2 % z částky přesahující 200 000 Kč
nad 10 000 000	237 300 Kč a 0,15 % z částky přesahující 10 000 000 Kč

Při stanovování výše sazby se nepřihlíží k příslušenství pohledávky nebo práva. U opětujících se plnění, činí předmět řízení součet těchto plnění, maximálně do výše pětinasobku ročního plnění. Ve věcech určení právního vztahu, ve věcech osobnostních práv a v jiných věcech, je sazba odměny určena pro konkrétní případy pevnou částkou, ve vyhlášce uvedené. V ostatních, nevyjmenovaných, věcech činí sazba odměny 9 000 Kč. Vyhláška též vymezuje sazby odměn v řízení prováděném podle částí druhé, čtvrté, páté a šesté o.s.ř.

Pro určení sazeb odměn je rozhodný stav v době vyhlášení rozhodnutí. Výše sazby může být soudem snížena o 50 procent, jestliže advokát nebo notář v řízení učiní pouze jediný úkon. Naopak sazbu zvýší až o 100 procent v případech zastoupení v mimořádně obtížné, nebo skutkově složité věci. V případech zastupování více účastníků se sazba odměny zvýší o 30 procent bez ohledu na počet zastupovaných osob.

Vyhláška č. 484/2000 Sb. byla přijata z důvodu zefektivnění a urychlení soudního řízení. Vzhledem k tomu, že stanoví sazby odměn pevnou částkou a nikoliv počtem provedených úkonů, jak je tomu u advokátního tarifu, měla motivovat advokáty k tomu, aby neprotahovali řízení za účelem umělého navyšování o další právní úkony, a tím zvyšování jejich odměn. Změna systému určení odměny měla též zjednodušit práci soudu při výpočtu výše odměny a snížit množství odvolání podávaných účastníky proti výroku o nákladech řízení.

Zůstává otázkou, zda se zákonodárci opravdu podařilo určení výše nákladů za zastupování zjednodušit, neboť kromě odměny za zastupování advokátu náleží i náhrada hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas, které jsou nadále upraveny advokátním tarifem a soud je musí vypočítávat dle tohoto předpisu.

Navíc je připuštěno, aby soud, z důvodu odstranění nepřiměřené tvrdosti zákona, výjimečně určil odměnu advokáta nebo notáře podle advokátního tarifu a nikoliv podle vyhlášky o paušálních sazbách. K těmto výjimkám patří rozhodování o zaviněných nákladech podle § 147 o.s.ř., nebo jiné okolnosti, které odůvodňují vyloučení paušálních sazeb. Příkladem bude neadekvátnost paušální odměny vzhledem k povaze nebo délce řízení, případně náročnost poskytované právní služby.

2.9. Náhrada za daň z přidané hodnoty

Od 1. 5. 2004 patří k druhům nákladů řízení též náhrada za daň z přidané hodnoty, je-li zástupcem advokát, notář nebo patentový zástupce, který je plátcem daně z přidané hodnoty podle zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty. Náhrada přísluší též advokátu, který je společníkem právnické osoby zřízené za účelem výkonu advokacie podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, a je plátcem DPH; advokátu, který je zaměstnancem jiného advokáta nebo právnické osoby zřízené za účelem výkonu advokacie, pokud je jeho zaměstnavatel plátcem DPH, nebo patentový zástupce, který je společníkem, akcionářem, zaměstnancem nebo členem statutárního nebo dozorčího orgánu společnosti patentových zástupců, a plátcem DPH je tato právnická osoba.

K uplatnění zvýšení odměny a náhrad o částku daně z přidané hodnoty je třeba, aby advokát, notář nebo patentový zástupce předložil soudu osvědčení o registraci plátce daně z přidané hodnoty vydané příslušným správcem daně.

Základem pro určení výše náhrady za daň z přidané hodnoty není odměna a náhrady podle smlouvy s klientem, ale odměna a náhrady hotových výdajů přiznaných zástupci účastníka na náhradě nákladů řízení.

Smyslem náhrady za daň z přidané hodnoty je zvýšení odměny za zastupování a náhrad plátcům daně z přidané hodnoty o částku, odpovídající výši procentní sazby této daně.

K povaze náhrady za daň z přidané hodnoty se Nejvyšší soud vyjádřil takto: *Částka odpovídající dani z přidané hodnoty je jedním z druhů nákladů řízení, a to za předpokladu, že účastníka řízení zastupoval advokát, notář nebo patentový zástupce, který je plátcem daně z přidané hodnoty. Tato částka tvoří součást nákladů řízení účastníka i v řízení, které bylo zahájeno přede dnem 1. 5. 2004 a které nebylo do 30. 4. 2004 skončeno.*¹⁰

2.10. Odměna notáře za prováděné úkony soudního komisaře, odměna správce dědictví a jeho hotové výdaje

Kategorii odměny notáře jako soudního komisaře a odměny správce dědictví uvádím jen pro úplnost, neboť se obojí týká řízení dědického, které není řízením sporným. Způsob určení výše odměny je v obou případech stanoveno vyhláškou č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví.

2.11 Další druhy nákladů řízení

Druhy nákladů řízení nejsou v občanském soudním řádu stanoveny taxativně, tudíž je možné uvést i další druhy nákladů řízení, jako je kupříkladu odměna a náhrada hotových výdajů insolvenčního správce, jež jsou upraveny zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 1556/2004 ze dne 15.12. 2004

3. Placení nákladů řízení

Pro oblast nákladů řízení má význam rozlišení dvou specifických povinností. Jde tu o povinnost platit náklady řízení a povinnost hradit náklady řízení.¹¹

Povinnost platit náklady řízení spočívá v nutnosti vynaložit je v průběhu soudního řízení ve chvíli, kdy vzniknou, bez ohledu na to, zda budou následně uhrazeny, či nikoliv. Jedná se tedy o primární povinnost, která je ovládána zásadou zájmu, tj. povinnost platit náklady úkonu tím, kdo procesní úkon činí, nebo v jehož zájmu se činí. Oproti tomu povinnost hradit náklady řízení je povinností sekundární, která odpovídá povinnosti uhradit jinému to, co již bylo na nákladech řízení zapláceno. Do povinnosti hradit náklady se promítá zásada úspěchu ve věci a zásada zavinění.

Podle § 140 o.s.ř. upravuje, které náklady řízení platí účastníci řízení a které ponese stát. Každý účastník platí náklady řízení, které vznikají jemu osobně, náklady svého zákonného zástupce, zmocněnce a opatrovníka, ledaže by mu byl ustanoven opatrovníkem advokát. Náklady vzniklé zmocněnci nemusí platit, byl-li mu na žádost určen Českou advokátní komorou, pokud ta stanovila, že mu bude právní pomoc poskytnuta bezplatně.

Náklady řízení platí každý z účastníků sám za sebe, bez ohledu na to, zda-li mu bylo přiznáno osvobození od soudních poplatků, či nikoliv. Vystupuje-li v řízení více účastníků, kteří jsou nerozlučnými společníky, společné náklady ponесou solidárně, v případě samostatných společníků, platí náklady každý z účastníků podle poměru účastenství na věci a na řízení. Jestliže není možné poměr účastenství určit, platí náklady rovným dílem.

Byl-li ustanoven účastníku zástupcem nebo opatrovníkem advokát, platí jeho hotové výdaje a odměnu za zastupování, popřípadě též náhradu za daň

¹¹ Alena Winterová: Civilní právo procesní, 5. vydání, Linde Praha, 2008, str. 340

z přidané hodnoty, stát. V odůvodněných případech stát poskytne advokátovi přiměřenou zálohu.

V řízení o dědictví platí odměnu notáře dědic. Pokud je dědiců několik, platí tyto náklady podle vzájemného poměru jejich dědických podílů. V ostatních případech, například u předluženého dědictví, platí náklady stát.

Záloha na náklady důkazů

Předseda senátu může uložit účastníku povinnost složit zálohu na očekávané náklady důkazu, jde-li o důkaz, který navrhl nebo který soud nařídil o skutečnostech jím uvedených anebo v jeho zájmu. Náklady důkazů jsou typicky náklady spojené s podáním znaleckého posudku, s výslechem svědka nebo s přibráním tlumočnicka. Účastník musí být poučen o tom, že v případě nesložení zálohy nelze navrhovaný důkaz provést. Jsou-li u účastníka dány předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, nelze mu tuto povinnost uložit. Soud je povinen i bez návrhu účastníka zkoumat, zda u něj nejsou podmínky pro osvobození od soudních poplatků v případě, že mu hodlá povinnost složit zálohu na náklady důkazu uložit. *Výrok o osvobození od soudních poplatků podle ustanovení § 138 o.s.ř. je podmíněn žádostí účastníka. Posouzení otázky, zda mu lze uložit složení zálohy podle ustanovení § 141 odst. 1 o.s.ř. žádostí účastníka podmíněno není, takže soud si musí pro tento účel sám učinit úsudek o tom, zda u účastníka jsou splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků a podle této úvahy se rozhodnout, zda složení zálohy na náklady řízení mu bude uloženo.*¹²

Povinnost složit zálohu na náklady důkazu může být uložena i státu, jestliže bude účastníkem nebo vedlejším účastníkem řízení. *Je-li Česká republika*

¹² Sborník Nejvyššího soudu o občanském soudním řízení a řízení před státním notářstvím, I. část, Nejvyšší soud ČSSR a SEVT, Praha 1974, str. 20

účastníkem občanského soudního řízení, může soud uložit povinnost složit zálohu na náklady důkazu (§ 141 odst. 2 o.s.ř.) i jí.¹³

Složení zálohy je ukládáno formou usnesení, a to ve vztahu k jednotlivému důkazu, o němž soud rozhodl, že bude v řízení proveden.

Náklady důkazů, které nejsou kryty zálohou, hotové výdaje ustanoveného zástupce, která není advokátem, a náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině nebo se dorozumívá některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, platí stát. Náklady za stát v tomto případě platí příslušný soud, u kterého se řízení vede.

Účastníci jsou povinni nahradit podle výsledku řízení náklady, které stát vynaložil. To neplatí o nákladech vzniklých v souvislosti se skutečností, že účastník jednal před soudem ve své mateřštině nebo že se dorozumíval prostředky hluchoněmých nebo hluchoslepých.

¹³ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ze dne 12.2. 2003, sp. zn. 35 Co 40/2003

4. Náhrada nákladů řízení

Hovoříme-li o náhradě nákladů řízení, lze předpokládat, že se jedná o náklady, které již některý z účastníků občanského soudního řízení zaplatil nebo je zaplatit měl. Povinnost hradit náklady řízení znamená soudním rozhodnutím uloženou povinnost nahradit jinému náklady řízení, které platil.¹⁴

Náhrada nákladů řízení je ovlivňována zásadou úspěchu ve věci a zásadou zavinění. Zásada úspěchu ve věci znamená, že účastníku, který měl ve věci úspěch náleží náhrada nákladů řízení. Z povahy věci vyplývá, že tato zásada se může uplatnit pouze v řízení sporném. Zásada zavinění vyjadřuje nutnost nahradit ty náklady řízení, které by v řádném řízení nevznikly. Uhradit náklady řízení může uložit soud tomu, kdo jejich vznik zavinil, tj. účastníkům, jejich zástupcům, svědkům, znalcům a dalším osobám, kterým byla uložena povinnost v souvislosti s dokazováním. Účastníkům a jejich zástupcům může soud uložit i náhradu těch nákladů, které vznikly náhodou, která je zavinila. Zásada zavinění se může uplatnit nejen v řízení sporném, ale též v řízení nesporném.

Náhrada nákladů sporného řízení

Náhradu nákladů podle úspěchu ve věci upravuje § 142 o.s.ř., z nějž lze dovodit určitá pravidla, jimiž se soud řídí při rozhodování o náhradě nákladů řízení:

- Účastníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch

¹⁴ Ivana Hendrychová: Náhrada nákladů řízení a § 150 OSŘ ve světle některých nálezů Ústavního soudu, internetové stránky http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/civilni-proces/art_5666/nahrada-nakladu-rizeni-a-150-osr-ve-svetle-nekterych-nalezu-ustavniho-soudu.aspx#2 a Právní rozhledy, 2008, č. 6

neměl. Účastník má ve věci plný úspěch tehdy, jestliže soud vyhoví jeho žalobě v plném rozsahu. U žaloby s eventuálním petitum se za plný úspěch považuje to, že soud uzná v plném rozsahu jeho opodstatněnost.

- Měl-li účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů poměrně rozdělí. Zde bude třeba určit poměr úspěchu obou stran sporu. Účastník, který měl ve věci větší úspěch má právo, aby mu byla protistranou uhrazena poměrná část rozdílu nákladů, které sám vynaložil. Účastníku, který byl úspěšný v menší míře, soud náhradu nákladů nepřizná.
- I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení, měl-li neúspěch v poměrně nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.
- Byl-li úspěch i neúspěch přibližně stejný, nemá na náhradu nákladů právo žádný z účastníků.
- Žalovaný, který neměl úspěch ve věci, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Tento případ nastává zpravidla tehdy, je-li řízení žalobcem zahájeno, aniž by žalovaný porušil své povinnosti, nebo je porušil, ale byl ochoten situaci vyřešit mimosoudní cestou. Užití této možnosti náhrady nákladů neúspěšnému žalovanému přichází v úvahu jen ojediněle. Příkladem může být řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, nebo rozhodování o zúžení společného jmění manželů.

Účastníku, který měl ve věci plný nebo částečný úspěch může být soudem přiznána náhrada pouze těch nákladů, které byly potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. K tomuto druhu nákladů bude bezpochyby patřit odměna za zastupování advokátem, notářem v rozsahu jeho oprávnění nebo patentovým zástupcem ve věcech týkajících se průmyslového vlastnictví. To ovšem neznamená, že všechny úkony právní služby, které tyto osoby poskytnou, jsou účelně vynaložené. Proto soud přizná na náhradě nákladů jen takovou odměnu, která vyhovuje požadavku účelnosti.

V řízení zahájeném na návrh nejvyššího státního zástupce nebo státního zastupitelství přizná soud žalovanému náhradu nákladů proti státu, pokud byl ve

věci úspěšný. Úspěch státního zastupitelství nezakládá jeho právo na náhradu nákladů řízení. To platí obdobně, bylo-li řízení zahájeno na návrh Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Účastníci řízení o rozvod nebo neplatnost manželství anebo určení, zda tu manželství je či není nemají právo na náhradu nákladů řízení. Soud však může přiznat i náhradu těchto nákladů nebo jejich části, odůvodňují-li to okolnosti případu nebo poměry účastníků. V řízení o zrušení, neplatnost nebo neexistenci partnerství platí totéž. Okolnostmi případu v řízení o rozvod budou především příčiny rozvratu manželství, pokud se zjišťují, v řízení o zrušení registrovaného partnerství příčiny konce trvání vztahu. Poměry účastníků lze rozumět jejich majetkové poměry, věk, zdravotní stav apod.

Jestliže soud přizná účastníku náhradu nákladů řízení, přizná mu i náhradu nákladů předběžného opatření a zajištění důkazů, zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví. Soud o náhradě nákladů, které účastníkům vznikly v souvislosti s nařízením předběžného opatření před zahájením řízení, rozhoduje až v souvislosti s rozhodnutím ve věci samé. I zde se ovšem uplatní zásada úspěchu ve věci. Bude-li žalobce ve věci neúspěšný, nemá právo na náhradu nákladů, které vynaložil v souvislosti s předběžným opatřením, byť by jeho návrhu na nařízení předběžného opatření bylo vyhověno. Náklady zajištění důkazů, které účastníkům vznikly před zahájením řízení, si platí každý z nich sám.

Občanský soudní řád vymezuje i případy, v nichž žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku. Jsou jimi:

- řízení, jež mohlo být zahájeno i bez návrhu, neodůvodňují-li okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení. Soud ve výroku o nákladech řízení uvede, zda soud náhradu nákladů přiznává, nebo vychází ze zásady, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.
- řízení, které skončilo smírem, pokud v něm nebylo o náhradě nákladů ujednáno něco jiného.
- řízení, které bylo zastaveno. To neplatí, jestliže některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Zavinění se posuzuje z procesního hlediska,

tj. podle procesního výsledku a zakládá povinnost hradit náklady řízení. Jestliže byl pro chování žalovaného vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný. Tak tomu bude v případě, že žalovaný zaplatí žalovanou částku po zahájení řízení.

V rozhodování o náhradě nákladů řízení se dále uplatňuje zásada zavinění a sankční charakter z ní plynoucí. Soud může uložit účastníku nebo jeho zástupci, aby hradil náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobil svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se mu přihodila. Svědkům, fyzickým osobám podle § 126 o.s.ř., znalcům, tlumočnickům a osobám, kterým soud uložil v souvislosti s dokazováním nějakou povinnost, lze uložit náhradu nákladů, jejichž vznik zavinili. U účastníků řízení a jejich zástupců soud při ukládání úhrady nezohledňuje pouze hledisko subjektivního zavinění, ale i hledisko objektivní a činí jej tedy odpovědným i za náhodu.

Jelikož se jedná o náklady řízení, které by v řádném průběhu jednání nevznikly, je třeba je oddělit od ostatních nákladů řízení. V této souvislosti se hovoří o tzv. separaci nákladů. Soud o nich rozhoduje samostatným usnesením, ihned poté, co vznikly, nebo až rozhodnutím, jímž se věc končí. Osobami oprávněnými jsou nejen účastníci řízení, ale i stát.

Náhrada nákladů státu

Stát má podle výsledku řízení proti účastníkům právo na náhradu nákladů, které platil, pokud u nich nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. Nemůže ale po účastnících požadovat náhradu nákladů, které mu vznikly v souvislosti s tím, že účastník před soudem jednal ve své mateřštině, nebo se dorozumíval znakovou řečí.

Pro určení, který z účastníků je povinen státu nahradit jeho náklady řízení, je rozhodný výsledek řízení. Ve sporném řízení nahradí náklady řízení, které státu vznikly, účastník, kterému bylo uloženo zaplatit náhradu nákladů protistraně. Při

částečném úspěchu ve věci, budou hradit náklady státu obě strany podle poměru svého úspěchu, resp. neúspěchu, ve věci.

Přiznat státu náhradu nákladů řízení proti účastníku, u něhož jsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, není možné, a to ani tehdy, odůvodňují-li to výsledky řízení, ledaže by mu bylo osvobození odejmuto. Jsou-li dány předpoklady pro částečné osvobození, bude výše náhrady nákladů státu poměrně snížena.

5. Rozhodování o nákladech řízení

Soud zpravidla rozhoduje o povinnosti k náhradě nákladů řízení v rozhodnutí, jímž se řízení u něho končí, a to i bez návrhu. Z toho vyplývá, že soud je ex offio povinen obligatorně rozhodnout o nákladech řízení určených podle sazebníků a podle zásad platných pro náhradu mzdy a hotových výdajů. Nesplní-li účastník svoji povinnost specifikovat veškeré náklady řízení před jeho skončením, rozhodne soud jen o nákladech řízení, jejichž vznik a výše nepochybně vyplývá ze soudního spisu. *Je povinností soudu poučít účastníky řízení o ustanovení § 137 odst. 1 o.s.ř., ve kterém jsou demonstrativně vyjmenovány jednotlivé druhy nákladů řízení, aby každý z účastníků mohl uvážít, zda se bude domáhat jejich náhrady nebo zda se práva na tuto náhradu vzdá. Jestliže již z obsahu spisu je zřejmé, že účastníku vznikly konkrétní náklady řízení (např. zaplacením osudního poplatku, složením zálohy na znalecký posudek atd.), spadá do poučovací povinnosti soudu podle § 5 o.s.ř. i poučení účastníka o tom, že tyto výdaje patří mezi náklady řízení, jejichž náhradu může účastník uplatit nebo se jí vzdát.*¹⁵

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení soud určí výši odměny za zastupování advokátem nebo notářem v rámci jeho oprávnění anebo patentovým zástupcem v rozsahu jeho oprávnění podle sazeb stanovených vyhláškou o paušální odměně. Odůvodňují-li to okolnosti případu, postupuje se podle ustanovení o mimosmluvní odměně (advokátní tarif). Náhradu za daň z přidané hodnoty soud určí z odměny za zastupování, z náhrad, a z hotových výdajů zástupce podle sazby daně z přidané hodnoty. Náhradu mzdy a náhradu hotových výdajů soud stanoví podle zvláštních právních předpisů. Jinak soud vychází z nákladů, které účastníku prokazatelně vznikly.

Výrok o náhradě nákladů musí obsahovat každé soudní rozhodnutí, jímž se řízení končí (ledaže by v tomto řízení vystupoval jen jediný účastník). V průběhu

¹⁵ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 17.3. 1998, sp. zn. 16 Co 69/98

řízení lze o nákladech řízení rozhodnout, jde-li o náklady zaviněné, jakmile tyto náklady vzniknou. Nic mu však nebrání, aby i o těchto nákladech rozhodl až v rozhodnutí ve věci samé. V průběhu řízení soud o náhradě nákladů rozhodne usnesením také tehdy, připustí-li záměnu účastníka, protože pro dosavadního účastníka tímto řízením u soudu končí.

O náhradě nákladů předběžného opatření se rozhoduje až v rozhodnutí, jímž se končí řízení o věci samé. Výjimkou je předběžné opatření podle § 95 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. *Zvláštní povaha předběžného opatření podle ustanovení § 95 odst. 2 zákona o rodině vyžaduje, aby soud v rozhodnutí o nárocích podle citovaného ustanovení současně rozhodl i o nákladech řízení podle ustanovení § 151 o.s.ř.*¹⁶

Výše náhrady nákladů řízení nemusí být vždy stanovena již při vyhlášení rozhodnutí. Soud může rozhodnout, že bude určena až v písemném vyhotovení rozhodnutí. Pokud však byla konkrétní výše náhrady při vyhlášení rozhodnutí určena, je její změna v písemném vyhotovení nepřípustná.

Za situace, kdy při vydání rozhodnutí ve věci není známa výše nákladů řízení, musí soud rozhodnout o náhradě nákladů řízení alespoň co do základu. Určí tedy, zda a kterému účastníkovi náleží náhrada nákladů a v jakém poměru. Konkrétní výši nákladů řízení poté stanoví samostatným usnesením. Bylo-li o náhradě nákladů řízení rozhodnuto samostatným usnesením, lhůta k plnění běží vždy až od právní moci rozhodnutí, jímž byla náhrada nákladů řízení přiznána. *Výjimečně, když nelze v době konečného rozhodnutí ve věci samé přesně určit výši nákladů řízení, může soud v rozsudku, jímž se řízení ve věci končí, vyslovit, zda a v jakém poměru je účastník povinen nahradit druhému účastníku náklady řízení, a vyhradit dodatečnému rozhodnutí určení výše (vyčíslení) těchto nákladů.*¹⁷

Účastník i vedlejší účastník řízení se může, vlastním jednoznačným projevem vůle, svého nároku na náhradu nákladů řízení vzdát. Soud poté rozhodne, že účastníci nemají právo na náhradu nákladů řízení. Pokud se vzdá práva na

¹⁶ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18.12.1986, sp. zn. Cpj 306/84

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1968, 6 Cz 60/68

náhradu nákladů řízení účastník řízení, nemá to vliv na právo na náhradu nákladů vedlejšího účastníka.

Zastupoval-li advokát účastníka, jemuž byla přisouzena náhrada nákladů řízení, je ten, jemuž byla uložena náhrada těchto nákladů, povinen zaplatit ji advokátu. *Rozhodne-li soud, že ten, jemuž byla uložena povinnost k náhradě nákladů řízení, je povinen ji zaplatit advokátu k jeho rukám. Osobou oprávněnou z tohoto rozhodnutí je účastník, jehož advokát zastupoval. Určení, že náklady se platí advokátu je pouze stanovení platebního místa, tudíž tento nárok nemůže vlastním jménem advokát vymáhat.*¹⁸

Nárok na náhradu nákladů řízení má konstitutivní povahu. Jeho základ tkví v procesním právu a vzniká až na základě pravomocného rozhodnutí soudu. *Nárok na náhradu nákladů řízení je nárokem procesním; teprve rozhodnutím soudu o přiznání náhrady nákladů vzniká jednomu účastníku proti druhému pohledávka. V okamžiku, kdy jsou náklady nepravomocně přisouzeny, není pohledávka nákladů ještě splatná, a proto nemůže proti ní být úspěšně vznášena námitka započtení.*¹⁹

Rozhodnutí o nákladech řízení má, ve smyslu § 167 odst. 1 o.s.ř. povahu usnesení. Na této formě nic nemění ani skutečnost, že je začleněno v konečném rozhodnutí, tedy zpravidla v rozsudku.

Proti výroku o nákladech řízení je zásadně možné podat odvolání. Mimořádné opravné prostředky v podobě žaloby pro zmatečnost a obnovy řízení, jsou, pouze proti výroku o nákladech řízení, nepřipustné. K přípustnosti dovolání se Nejvyšší soud vyjádřil následovně: *Přípustnost dovolání proti napadeným výrokům o nákladech řízení je proto třeba zkoumat z hledisek zákonných ustanovení, která stanoví podmínky přípustnosti dovolání proti usnesení odvolacího soudu. Z ustanovení §§ 237 až 239 o.s.ř. ovšem vyplývá, že dovolání proti výroku usnesení odvolacího soudu o nákladech řízení není podle právní úpravy přípustnosti dovolání v občanském soudním řádu účinné od 1. ledna 2001*

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.5. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2659/2006

¹⁹ Usnesení městského soudu v Praze ze dne 12. 7. 1973, sp. zn. 9 Co 488/73

přípustné, a to bez zřetele k povaze takového výroku, tedy bez ohledu na to, zda jde např. o měnící nebo potvrzující rozhodnutí o nákladech řízení.²⁰

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.5. 2005, sp.zn. 21 Cdo 2265/2004

6. Moderační právo soudu

Občanský soudní řád v § 150 umožňuje soudu, aby náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti nepřiznal. Děje se tak pouze výjimečně, jsou-li dány důvody hodné zvláštního zřetele. Náhrada nákladů řízení nebude přiznána tehdy, jestliže by se tento postup jevil jako nepřiměřená tvrdost zákona.

Soud při rozhodnutí o nepřiznání náhrady nákladů řízení pečlivě zkoumá důvody hodné zvláštního zřetele, zejména majetkové, sociální, zdravotní, osobní a další poměry všech účastníků. Je tedy třeba posoudit poměry nejen toho z účastníků, který by měl hradit náklady řízení podle předchozích ustanovení o.s.ř., ale též poměry toho z účastníků, který měl ve věci úspěch a je tedy oprávněn požadovat náhradu nákladů, které účelně vynaložil k bránění svého práva. Důvody pro které soud dospěl z závěru nepřiznat náhradu nákladů řízení, musí být v odůvodnění rozhodnutí náležitě vysvětleny, jak vyplývá z nálezů Ústavního soudu ČR: *Otázku náhrad nákladů řízení upravuje občanský soudní řád v § 142 a dalších. Podle § 150 o.s.ř. soud může výjimečně, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele, náhradu nákladů zcela nebo zčásti nepřiznat. Úvaha soudu o tom, zda se jedná o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Soud musí také své rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodnit. V postupu, který není odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze spatřovat jisté prvky libovůle a nahodilosti. Pouhý formální odkaz na příslušné ustanovení zákona bez objasnění závěru, ke kterému soud dospěl, není podle § 157 odst. 2 o.s.ř. (a tedy i ve smyslu práva na spravedlivý proces) dostačující.*²¹ Institut nepřiznání nákladů řízení prolamuje zásadu úspěchu ve věci vyjádřenou v § 142 odst. 1 o.s.ř., spočívající v právu na náhradu účelně vynaložených nákladů proti účastníku, který zasahoval do právní sféry oprávněného, tudíž by neměl být nadužíván a jeho aplikace by se měla vztahovat

²¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17.5. 2001 sp. zn. III.ÚS 727/2000

opravdu jen na zvlášť závažné důvody. K těm Ústavní soud judikoval následující: *Ustanovení § 150 o. s. ř. tedy neslouží ke zmírňování majetkových rozdílů mezi procesními stranami, ale k řešení situace, v níž je nespravedlivé, aby ten, kdo důvodně hájil svá porušená nebo ohrožená práva nebo právem chráněné zájmy, obdržel náhradu nákladů, které při této činnosti účelně vynaložil. Rozhodnutí, v souladu s nímž si ten, kdo v řízení uspěl, také ponese sám své náklady, se proto bude spravedlivým jevit především s ohledem na existenci okolností souvisejících s předprocesním stádiem sporu, s chováním účastníků v tomto stadiu, s okolnostmi uplatnění nároku apod.*²²

²² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2862/07

7. Náklady odvolacího řízení

Pro odvolací řízení platí přiměřeně ustanovení o nákladech řízení před soudem prvního stupně. Odvolací soud tedy o nákladech odvolacího řízení rozhoduje v rozhodnutí, kterým se řízení před ním končí. V případě tzv. zaviněných nákladů pak rozhoduje v průběhu řízení, zpravidla tehdy, kdy vzniknou, nebo až v rozhodnutí konečném.

Změní-li odvolací soud rozhodnutí, rozhodne i o nákladech řízení u soudu prvního stupně.

V praxi zůstává spornou otázkou možnost odvolacího soudu potvrdit výrok ve věci samé a zároveň změnit výrok o nákladech řízení v neprospěch odvolatele. Ústavní soud se k problematice vyjádřil takto: *Pokud se týká námitky stěžovatele, že odvolací soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení, resp. o její výši, v neprospěch stěžovatele, tato námitka je zjevně neopodstatněná. Zásada zákazu reformace in peius, která je obecně platná v trestním řízení soudím, v daném případě z procesní normy nevyplývá.*²³

Platí-li zásada, že na základě odvolání účastníka řízení nelze v neprospěch odvolatele změnit napadený výrok ve věci samé, měla by tato zásada platit i pro výrok o nákladech řízení před soudem prvního stupně. Podá-li odvolání proti výroku rozsudku soudu prvního stupně ve věci samé, případně proti výroku o náhradě nákladů řízení, jen jeden účastník (strana) sporu, nemůže odvolací soud v neprospěch odvolatele změnit výrok rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů soudního řízení, nerozhodne-li o změně rozsudku ve věci samé anebo neruší-li napadené rozhodnutí a nevrátí-li věc soudu prvního stupně (to se netýká tzv. nesporného řízení a soudního řízení).²⁴ Budeme-li tedy vycházet z obecné zásady, že právní postavení odvolatele nemůže být odvoláním zhoršeno, oproti

²³ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 12.8. 2004, sp. zn. III. ús 230/04

²⁴ Chalupa L., Ke změně výroku o nákladech řízení soudem v odvolacím řízení, Soudní rozhledy, 1999 č. 8, str. 245

situaci, kdyby odvolání nepodal vůbec, dojdeme k závěru, že rozhodovací praxe odvolacích soudů, která v neprospěch odvolatelů mění nákladový výrok, odporuje ustanovením občanského soudního řádu. Nebylo by tomu tak, kdyby tento předpis výslovně umožnil odvolacímu soudu změnit výrok o nákladech řízení, bez ohledu na to, kdo odvolání podal.

Jestliže odvolací soud rozhodnutí zruší a vrátí věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení nebo věc postoupí věcně příslušnému soudu, rozhodne o náhradě nákladů soud prvního stupně v novém rozhodnutí o věci.

8. Náklady řízení o mimořádných opravných prostředcích

Náklady řízení o žalobě na obnovu řízení a pro zmatečnost

Soud v novém rozhodnutí o věci rozhodne o náhradě nákladů původního řízení i řízení o žalobě na obnovu řízení nebo pro zmatečnost, v obnoveném řízení a v novém řízení po zrušení původního rozhodnutí.

Pokud rozhodnutí po povolení obnovy nenahrazuje původní rozhodnutí, rozhodne soud pouze o nákladech obnoveného řízení, nikoliv však o nákladech řízení původního.

Zruší-li soud, v řízení o žalobě pro zmatečnost, napadené rozhodnutí a řízení zastaví, rozhodne nejen o nákladech řízení o žalobě pro zmatečnost, ale i o nákladech řízení původního.

Náklady dovolacího řízení

Ustanovení občanského soudního řádu upravující dovolání se výslovně nákladům řízení nevěnuje. V § 234b odst. 4 odkazuje na úpravu § 224 týkající se nákladů odvolacího řízení, které v řízení u dovolacího soudu platí obdobně.

Jestliže dovolací soud zruší rozhodnutí odvolacího soudu a soudu prvního stupně a řízení zastaví, zruší tím i výroky o nákladech řízení. V takovém případě je povinen rozhodnout o nákladech dovolacího řízení i řízení, která mu předcházela, neboť jeho rozhodnutím o zastavení řízení se řízení ve věci končí.

Pokud dovolací soud zruší rozhodnutí odvolacího soudu (soudu prvního stupně), jedná dále o věci soud, jemuž byla věc vrácena nebo postoupena k dalšímu řízení. O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení soud rozhodne v novém rozhodnutí o věci.

Zamítne-li dovolací soud dovolání, rozhodne též o náhradě nákladů dovolacího řízení.

Dovolací soud o nákladech řízení rozhoduje pouze tehdy, jestliže jeho rozhodnutí ve věci je konečné. V případě, že bude řízení dále pokračovat u odvolacího soudu, nebo soudu prvního stupně, rozhodne o nákladech onen soud, a to včetně nákladů řízení dovolacího.

9. Náklady řízení podle části páté občanského soudního řádu

Podle páté části o.s.ř. jsou v občanském soudním řízení projednávána na návrh i pravomocná rozhodnutí správních orgánů, která se týkají sporu nebo jiné právní věci vyplývající z občanskoprávních, pracovních, rodinných či obchodních vztahů. Je zde upraven i způsob rozhodování soudu o náhradě nákladů takového řízení.

Jestliže rozsudek soudu nahrazuje alespoň zčásti rozhodnutí správního orgánu nebo jestliže rozhodnutí správního orgánu pozbylo alespoň částečně svou účinnost, rozhodne soud znovu o náhradě nákladů řízení, které vznikly v řízení před správním orgánem, pokud bylo v tomto řízení o náhradě nákladů rozhodnuto. Soud o náhradě nákladů před správním orgánem rozhoduje znovu, samostatným výrokem, který je odlišný od nákladového výroku, jímž rozhoduje o náhradě nákladů řízení o žalobě. Při rozhodování o nákladech řízení před správním orgánem, vychází soud z procesního předpisu upravujícího náklady řízení, z něhož vycházel správní orgán, jehož rozhodnutí bylo soudním rozhodnutím nahrazeno. Při rozhodování o nákladech řízení před soudem použije úpravu nákladu řízení obsaženou v občanském soudním řádu.

10. Adekvátnost a problematika stanovení výše některých druhů nákladů řízení

Problém adekvátnosti výše nákladů řízení a jejího stanovení lze spatřovat zejména v oblasti soudních poplatků a výše odměny za zastupování.

Účelem vybírání soudních poplatků v občanském soudní řízení je, na jedné straně, přispět částečnou náhradou na činnost soudů, na straně druhé vytvoření mantinelu před zahlcováním soudů bagatelními případy, a konečně též v motivaci účastníků vyřešit spor primárně mimosoudní cestou. Instrukce soudních poplatků by měla být beze sporu zachována, neboť je důležité, aby si účastník uvědomil, že využití soudní ochrany není zadarmo, a aby před svým rozhodnutím domáhat se ochrany svého práva soudně zhodnotil možnosti svého úspěchu ve věci. Rozpaky vzbuzuje pouze způsob, jakým je stanovena výše soudních poplatků. Soudní poplatek u žalob na nepeněžitá plnění je stanoven pevnou částkou, podobně jako na peněžitá plnění, jejichž částka nepřesahuje 15 000 Kč. V těchto případech je soudní poplatek určen Sazebníkem²⁵ v řádu několika tisíc korun. Takto stanovená výše soudního poplatku nepochybně odpovídá smyslu soudního poplatku tak, jak je popsán výše. Směřuje-li ovšem žaloba na peněžitá plnění, které přesahuje 15 000 Kč, činí soudní poplatek 4 procenta ze žalované částky (a to i tehdy, domáhá-li se žalobce odškodnění za nemateriální újmu). Může se tedy stát, že žalobce domáhající se zaplacení pohledávky ve výši 20 000 000 Kč, bude nucen odvést státu na soudním poplatku částku 800 000 Kč. Zde se lze zamyslet nad významem pojmu „příspěvek“ na činnost soudů.

System, kterým je nastaven výběr soudních poplatků, nebere v potaz složitost daného případu, ani náklady, které soudu v konkrétním případě vzniknou. Dochází tedy k případům, kdy účastník skutkově jednoduchého případu zaplatí na

²⁵ Sazebník poplatků, příloha zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

nákladech řízení statisíce a přispívá na účastníky věci skutkově mnohem složitějších, u nichž výše soudního poplatku sotva překročí částku několika tisíc korun.

Soudní poplatek sice motivuje k řešení sporu mimosoudně, ale vysoký soudní poplatek naopak také posiluje protiprávní chování vůči druhým, protože si škůdce uvědomuje výši vstupních nákladů, jež je nutné v souvislosti se získáním soudní ochrany vynaložit.

.Obecnou zásadou, která ovládá oblast náhrady nákladů řízení je úspěch ve věci. Podle ní náleží náhrada nákladů řízení účastníku, který měl ve věci úspěch, proti účastníku, který byl ve věci neúspěšný. Z této teorie bychom mohli vyvodit závěr, že úspěšnému žalobci budou náklady, které investoval do soudního poplatku nahrazeny, a tudíž je bezpředmětné, jakým způsobem je výše soudního poplatku stanovena, neboť žalovaný si měl být vědom následků porušení své povinnosti a výše nákladů, které bude muset uhradit (dle zásady *ignorantia legis non excusat*), jestliže se oprávněný obrátí se svým právem na soud. Tato teorie, se uplatní za ideálních podmínek, ovšem v praxi se může stát, že žalobce, sic v řízení úspěšný, náhradu soudního poplatku (resp. náhradu nákladů řízení obecně) nikdy neuvidí. Typicky tehdy, jestliže je žalovaný na hranici úpadku. V takových případech i ten nejúspěšnější žalobce nejen nezíská přisouzenou částku, ale ještě trátí na nákladech řízení, které vynaložil.

V souvislosti s výší soudních poplatků a možností domoci se svého práva u soudu je třeba ještě zmínit institut prominutí soudního poplatku. Jeho použití podmiňují dvě skutečnosti; poměry účastníka a neexistence svévolnosti či zjevné bezúspěšnosti uplatňování nebo bránění práva. Poměry soud hodnotí ve všech souvislostech, ačkoliv převažovat budou nejspíše důvody majetkové. I přesto by majetek neměl být rozhodujícím faktorem sám o sobě. Zvážení poměrů v souvislosti s možností osvobození od soudních poplatků úzce souvisí se zásadou *denegatio iustitiae*. Odhlédneme-li od náročnosti posuzování poměrů při hodnocení oprávněnosti požadavku žalobce na osvobození od soudních poplatků, zajisté se pozastavíme nad požadavkem nedostatku svévolnosti nebo zřejmé úspěšnosti v uplatňování nebo bránění práva. *Sticto sensu* tento požadavek nevyjadřuje nic

jiného, než posouzení věci samé. Nemá být snad posouzení věci samé výsledkem řízení, nikoliv jeho počátkem? Předpokládám však, že zákonodárce nechtěl po soudci, aby posuzoval věc hned na počátku řízení, ale aby zbavil možnosti osvobození od soudního poplatku osobu, která se domáhá svého práva do očí bijícím šikanózním způsobem, nebo brání své právo u kterého je možnost kladného rozhodnutí takřka nulová.

Funkce soudního poplatku mají nepochybně svůj smysl, míníme-li jimi částečný příspěvek na činnosti justice a snížení nápadu soudů ve věcech, které by šly a mohly být řešeny mimosoudně. Bohužel, stanovením soudního poplatku procentní sazbou dochází k tomu, že se k základním funkcím tohoto poplatku přidružuje ještě další, a to přerozdělovací, která by zde ovšem neměla mít místo. Určení soudního poplatku procentní sazbou navíc může vést k porušení ústavní zásady zakotvené v čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Zaručené právo každého domáhat se svého práva u nestranného a nezávislého soudu je značně relativizováno v případech, kdy je k rozhodnutí soudu ve věci třeba navíc složit soudní poplatek, který může dosáhnout až sedmimístné sumy.

Vysoký soudní poplatek neznamená rychlejší nebo kvalitnější rozhodnutí a vzhledem k nezávislosti justice ani znamenat nemůže, tudíž částky, kterých může dosáhnout, se jeví ve srovnání s výší soudního poplatku u žalob na nepeněžitá plnění jako disproporční a nespravedlivé. Zrušení procentní a zavedení fixní sazby pro řízení na peněžitá plnění, by nespravedlivému přerozdělování zamezilo a nijak by se nedotklo hlavních účelů soudních poplatků.

Druhou oblastí s problematickým určením výše a způsobu stanovení nákladů, je odměna za zastupování. Odměny a náhrady advokátů jsou upraveny advokátním tarifem²⁶. Soud se ovšem při rozhodování o náhradě nákladů řízení řídí vyhláškou o paušálních odměnách²⁷. Důvodem dvojkolejnosti úpravy odměn za zastupování

²⁶ vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů

²⁷ vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení

je, dle důvodové zprávy k novele o.s.ř. č. 30/2000 Sb. následující: *Dosavadní určení výše odměny za zastoupení advokátem (notářem), jako jednoho z druhů nákladů řízení, se řídí ustanoveními advokátního tarifu a v soudní praxi se neosvědčilo. Systém odměny závislý na počtu (množství) úkonů právní pomoci je důvodem průtahů ve skončení věci (čím více úkonů, tím vyšší odměna). Výpočet odměny je složitý a natolik komplikovaný, že v mnoha případech představuje nejnáročnější část soudního rozhodnutí; rozhodnutí soudů prvního stupně o náhradě nákladů řízení je také proto často samo o sobě předmětem odvolacího řízení. K odstranění tohoto nežádoucího stavu se navrhuje, aby se advokátním tarifem řídilo pouze rozhodování o nákladech podle § 147. V ostatních případech (zejména při rozhodování o nákladech řízení podle jeho výsledku) se bude řídit výše odměny za zastupování advokátem nebo notářem zvláštním předpisem, v němž by byla stanovena paušální sazbou (bez ohledu na množství úkonů právní služby) za řízení v jednom stupni (tj. za řízení v prvním stupni, za řízení odvolací, za řízení dovolací); výše paušálních sazeb by se lišila jen podle druhu řízení, popřípadě podle předmětu řízení. Navrhovaná úprava nepochybně přispěje ke zrychlení a zjednodušení občanského soudního řízení.*²⁸

Podle mého názoru předpisem o paušálních odměnách se situace soudce při stanovování výše odměny za zastupování nezjednodušila, neboť úprava i nadále umožňuje, aby soudce, odůvodňují-li to okolnosti, rozhodl o výši nákladů podle advokátního tarifu. Co to ovšem jsou odůvodněné okolnosti, to občanský soudní řád nenastihuje. Soudní praxe říká, co za tuto okolnost nelze považovat *Okolností případu, která ve smyslu ustanovení §151 odst. 2 o.s.ř. odůvodňuje určení výše odměny advokáta podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně, není jednoduchost určitého druhu sporů.*²⁹ V této kauze (jednalo se o vymáhání pokuty za „černou jízdu“ v dopravním prostředku) žalobce namítal, že

²⁸ Důvodová zpráva k novele o.s.ř. č. 30/2000 Sb., internetové stránky Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=28011>

²⁹ rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17.1. 2003 zn. 36 Co 99/2002, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek MS z roku 2004 pod č. 61

by odměna za právní zastoupení neměla být určena paušální částkou podle vyhlášky, ale za použití § 151 odst. 2, podle advokátního tarifu. Okolnosti případu, které tento postup odůvodňují, dovozují z vlastního předmětu sporu, který je velmi jednoduchý, podání žaloby nevyžaduje žádnou přípravu ze strany advokáta, ve věci byly učiněny jen dva úkony, žalovaný nebyl předem upomenut o zaplacení a paušální odměna je proto nepřiměřeně vysoká.

Vzhledem k tomu, že pro některé advokáty se stalo hromadné soudní vymáhání pohledávek od dopravních podniků velice výnosným povoláním, a to právě pro jeho jednoduchost, postavil se Městský soud v Brně při rozhodování o těchto věcech k určování výše odměny takto: *Okolnosti takového případu odůvodňují postup podle ust. §151 odst.2, část první věty za středníkem, o.s.ř., tedy určení výše odměny advokáta žalobce podle advokátního tarifu. Soud spatřuje důvody pro tento postup ve skutečnosti známé mu z jiných obdobných sporů žalobce, v nichž týž advokát zastupuje žalobce v typově naprosto totožných případech založených na týchž skutkových okolnostech. Právní pomoc byla poskytnuta žalobci jediným advokátem v každém z těchto sporů a spočívá pouze ve dvou úkonech právní služby – převzetí věci a sepsáním vzorové žaloby totožného obsahu lišící se v každé věci jen třemi údaji (označením žalovaného, datem a místem neprokázání se kontrolorovi a číslem zápisu o provedené přepravní kontrole). Právní pomoc poskytnutá hromadně týž advokátem ve velkém množství takto obdobných případů je důvodem ke shora uvedenému postupu, neboť stanovení odměny v každé této věci za takto extrémně jednoduchou právní službu neodpovídá „paušalizaci“ úpravy vyhlášky č. 484/2000 Sb., což je okolností případu odůvodňující aplikaci advokátního tarifu zohledňujícího počet úkonů právní služby a také jejich předmět, který je navíc ve většině těchto případů tvořen nízkými finančními částkami nepřesahujícími 1000,-Kč, ve vztahu k nimž je paušální částka odměny advokáta dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. ve značném nepoměru. Soud neshledává tento postup za odporující názoru, že okolností případu, která ve smyslu ust. § 151 odst. 2 o.s.ř. odůvodňuje určení výše odměny advokáta podle advokátního tarifu, není jednoduchost určitého druhu sporů (Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17.1.2003, sp. zn. 36Co 99/20), neboť*

*shora uvedené důvody považuje soud za kvalitativně odlišné od pouhé skutkové jednoduchosti sporu, která sama o sobě není okolností případu odůvodňující takovýto postup.*³⁰ Pro postup Městského soudu v Brně v otázce okolností, jež odůvodňují stanovení výše odměny podle advokátního tarifu dle uvedených skutečností neshledává v odvolacích řízeních Krajský soud v Brně³¹ výtky.

Při bližším porovnání zjistíme, že oba zmíněné případy jsou skutkově v podstatě totožné, liší se ale v argumentaci soudu při posuzování okolností, za kterých lze, resp. nelze rozhodovat dle advokátního tarifu. Stanovením odměny za zastupování podle různých předpisů výrazně mění její výši.

Z hrubého nástinu zákonné úpravy rozhodování o náhradě nákladů odměny za zastoupení a též z postoje soudní praxe k této problematice lze vyvodit, že vágní zákonná úprava umožňuje soudu vlastně rozhodovat o její výši na základě výběru ze dvou předpisů. To porušuje zásadu předvídatelnosti rozhodnutí, která by se měla vztahovat i na určení výše náhrady nákladů řízení, jež je integrální součástí rozhodnutí ve věci.

³⁰ z rozhodnutí Městského soudu v Brně ze dne 24.7. 2008, sp. zn. 73 C 623/2008

³¹ např. rozhodnutí Krajského soudu v Brně sp. zn. 14 Co 68/3009 Sb.

11. Závěr

Tato diplomová práce pojednává o nákladech nalézacího řízení sporného. Společná zákonná úprava nákladů řízení sporného i nesporného vedla k tomu, že jsem v práci rámcově zmínila též instituty týkající se typicky nebo převážně nákladů řízení nesporných. Jsou zde podrobně upraveny druhy nákladů řízení, problematika jejich placení i náhrady, a to včetně zásad, které je ovládají a náklady odvolání i mimořádných opravných prostředků. Veškerý výklad je doplněn judikaturou obecných soudů, Nejvyššího soudu i nálezy Ústavního soudu, který *přes svoji deklarovanou zdrženlivost ve vztahu k rozhodování obecných soudů o nákladech řízení připouští, že i tato rozhodnutí mají potenciál - jde-li o vadnost kvalifikovanou - zasáhnout do sféry práva účastníka na efektivní soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. i do práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny*³²

V kapitole „adekvátnost a problematika stanovení výše některých druhů nákladů řízení“ jsem se zaměřila na rozporuplnou oblast soudních poplatků a náhrady odměn za zastupování. Otázka soudních poplatků a jejich výše je zásadním tématem, které se týká, až na výjimky, každého soudního řízení, a proto si zaslouží hlubší úvahu. Pravidlo procentního podílu, podle něhož je zákonem o soudních poplatcích stanoven způsob určení výše poplatku pro případ, kdy žaloba směřuje na peněžité plnění, je ve zjevném nepoměru s pravidlem fixních sazeb poplatků v ostatních případech. Výše procentně vypočteného poplatku může dosáhnout statisíců korun (sám zákon jí omezuje max. na milion korun), přitom se často jedná o případy méně komplikované, soudní systém méně finančně zatěžující, než některé případy na nepeněžité plnění, kde pevnou částkou stanovený soudní poplatek dosahuje pouze několika tisíc korun a kauza je skutkově mnohem náročnější. Stanovení výše poplatků podle náročnosti a nákladnosti jednotlivých případů by ovšem bylo zjevně neúčelné a v konečném důsledku by vedlo

³² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 6. 2009, sp.zn. II. ÚS 28811/08

k nepoměrně většímu zatížení justice, oproti stávajícímu stavu. Dle platného Sazebníku poplatků³³ je určení výše sazby sice jednoduché, ale velice disproporční a nespravedlivé.

Řešením de lege ferenda by mohlo být stanovení fixních poplatků pro všechny druhy řízení, které by zamezilo nespravedlivému přerozdělování a nijak by se nedotklo hlavních účelů soudních poplatků.

Další problematickou oblastí, co způsobu stanovení výše úhrad, je odměna za zastupování. Odměny a náhrady advokátů jsou upraveny advokátním tarifem³⁴. Soud se ovšem při rozhodování o náhradě nákladů řízení řídí vyhláškou o paušálních odměnách³⁵. Dvojkolejnost úpravy odměn za zastupování vznikla přijetím vyhlášky o paušálních odměnách (navazující na novelu o.s.ř. č. 30/2000 Sb.). Výše odměny je v ní stanovena podle druhu řízení, nebo podle peněžité částky, která je předmětem řízení. Dosavadní tarifní způsob určování výše odměny za zastoupení advokátem se, dle názoru zákonodárce, v soudní praxi neosvědčil, neboť vedl k průtahům ve skončení věci, vzhledem ke složitosti výpočtu zatěžoval soudce a rozhodnutí soudů prvního stupně o náhradě nákladů řízení bylo také proto často samo o sobě předmětem odvolacího řízení.

Vyhláška o paušálních odměnách soudci výpočet odměny za zastupování příliš neusnadňuje, protože úprava i nadále umožňuje, aby soudce, odůvodňují-li to okolnosti, rozhodl o výši nákladů podle advokátního tarifu. Co to ovšem jsou odůvodněné okolnosti, to občanský soudní řád nevymezuje a judikatura je v této oblasti nejednotná. Navíc výše náhrady hotových výdajů a náhrady za promeškaný čas se i nadále určují podle advokátního tarifu, tudíž se soudce složitým výpočtům tak jako tak nevyhne.

Paušalizace nereflektuje složitost jednotlivých kauz a v odměňování staví naroveň případ, ve kterém advokát učiní pouze dva úkony právní služby od toho,

³³ Sazebník poplatků, příloha zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

³⁴ vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů

³⁵ vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení

kde je nucen jich učit několikanásobně více. Další případy zjevné nespravedlnosti paušální odměny lze spatřovat i v omezení možnosti snížení sazby odměny pouze na případ jediného úkonu ve věci, nebo určení výše odměny v řízení o opravných prostředcích podle stejných pravidel jako v prvním stupni řízení.

Složitost a časová náročnost při stanovování výše odměny za zastoupení tedy vyhláškou odstraněna nebyla. Naopak, úprava odměny se jejím přijetím, při současném zachování platnosti advokátního tarifu, stala roztržitou a nepřehlednou.

Právní úprava nákladů řízení je poměrně stabilní a k větším změnám v této oblasti dochází ojediněle. Posledním významným počinem byla zmiňovaná vyhláška o paušální odměně, která ovšem očekávání zákonodárce nesplnila. Do budoucna by bylo vhodné vyhnout se vágním pojmům a učinit koncepční změny v právní úpravě některých druhů nákladů řízení, nikoliv se jen omezovat na změny kosmetické, vztahující se hlavně na poupravování peněžitých částek v jednotlivých předpisech.

Seznam použité literatury

Bureš, Drápal, Krčmář, Mazanec: Občanský soudní řád, komentář, 7. vydání, C.H. Beck, Praha 2006

Shelleová I.: Civilní proces, Eurolex Bohemia, Praha 2006

Winterová A. kol.: Civilní právo procesní, 5. vydání, Linde Praha 2008

Drápal L.: Odvolání po novele občanského soudního řádu, Právní rozhledy, 2001, č. 9 – mimořádná příloha, str. 23

Hendrychová I.: Náhrada nákladů řízení před pravomocným rozhodnutím soudu o zastavení řízení, Právní rozhledy 2008, č. 23, str. 871

Hendrychová I.: Náhrada nákladů řízení a §150 OSŘ ve světle některých nálezů Ústavního soudu, Právní rozhledy, 2008, č. 6, str. 219

Honěk J.: Osvobození od soudních poplatků, Právní praxe v podnikání, 1997, č. 10, str. 36

Chalupa L.: Ke změně výroku o nákladech řízení soudem v odvolacím řízení, Soudní rozhledy, 1999, č. 8, str. 245

Chalupa L.: Náklady řízení a příslušenství pohledávky nebo práva, Právní rádce, 2005, č. 9 str. 22

Králík M.: K náhradě nákladů řízení při zpětvzetí žaloby o přivolení k výpovědi z nájmu bytu podle §711 odst. 1 písm. a) ObčZ pro zaplacení dlužného nájemného, Soudní rozhledy, 2005, č. 5, str. 178

Králík M.: Náhrada nákladů řízení zastaveného podle §111 odst. 3 OSŘ, Soudní rozhledy, 2006, č. 4, str. 137

Králík M.: Několik poznámek k praktickým problémům právní úpravy tzv. svědečného v soudní praxi, Právní praxe, 1998, č. 7, str. 449

Michna L.: Odměna za právní zastupování, Právní rozhledy, 2001, č. 10, str. 481

Michna L.: Soudcovské zmírňovací právo, Právní rozhledy, 2002, č. 4, str. 172

Navrátil D.: Náhrada nákladů řízení aneb proč hledat problém tam, kde není , Právní rozhledy, 2009, č.5, str. 181

Nykodým J.: Novela občanského soudního řádu, Bulletin advokacie, 2000, č.9, str. 23

Patěk D.: Advokát, klient a peníze, právní rádce, 2005, č. 9, str. 12

Ptašník A.: Náhrada nákladů civilního řízení a daň z přidané hodnoty – změny od r. 2004, Právní rozhledy, 2006, č. 1, str. 31

Štraus J.: Náklady řízení a zastoupení právníkem organizace, Právní rádce, 1995, č.8, str. 12

Těmín T.: Náhrada nákladů řízení a reformace in peius, Právní rádce, 2005, č.1, str. 70

Vrcha P.: K problematice osvobození podnikatelských subjektů od soudních poplatků, Právní rozhledy, 1999, č.11 str. 573

Vrcha P.: Několik poznámek k rozhodování o nákladech řízení, Soudní rozhledy, 2002, č.7 str. 237

Krajský soud v Ústí nad Labem: K formulaci nákladového výroku při aplikaci §150 OSŘ, Soudní rozhledy, 2006, č. 8, str. 304

Vrchní soud v Olomouci: Ke změně výroku směnečného platebního rozkazu o nákladech řízení k odměně z zastupování advokátem v jednom stupni, Právní rozhledy, 2006, č. 22, str. 837

Costs of proceedings with respect to contested civil cases

Summary

This Master thesis deals with costs of proceedings with respect to contested civil cases. The legal proceedings area is always connected with some expenses. Those are of different nature depending on to whom they occur. They occur, on one hand, to the state in the connection with the securing of its basic functions, which, without any question, includes the running of justice. On the other hand, it occurs to the parties to these proceedings.

In the introduction of my thesis the notion of the costs of proceedings is defined, followed by specifications of different kinds of these costs, including its specifics and legal regulations. In the third chapter the duty to pay the expenses of proceedings is shaped. This duty comes into being in the moment of the origination of the costs of proceeding itself. Furthermore the compensation of costs is laid out. This part answers the question who, as the final result, carries the burden of these compensation payments. This text also examines the way the courts make the decisions about the costs of proceedings, including the possibilities and conditions of its adequate reduction. Naturally, the topic of the costs of proceedings about discretionary remedies is also outlined. In the last but one chapter are mostly discussed the adequacy of the determination of some type of costs of proceedings. In this chapter are moreover included the considerations about the current conditions of the legal regulations of the court tax and lawyer's wages. That was also the reason for choosing this particular topic as the subject of my thesis. The conclusion is an overall summary of the whole text.

The aim of this paper is to give the complex interpretation of the problem of the costs of proceedings with respect to contested civil cases. It also includes the caution about some problematic parts of the Czech legal regulations in this area.

Klíčová slova

Civilní proces

Náklady řízení

Soudní poplatek

Civil procedure

Costs of proceedings

Court tax